

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1894. Första Kammaren. N:o 17.

Lördagen den 31 mars, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr talmannen yttrade, att han, efter öfverenskommelse med herr talmannen i Andra Kammaren, finge hemställa, att Första Kammaren ville besluta att vid sitt sammanträde onsdagen den 4 nästinstundande april företaga val af elektor och suppleanter för utseende af Riksdagens fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jemte deras suppleanter.

Till denna hemställan lemnade kammaren sitt bifall.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtande n:o 30, i anledning af Riksdagens år 1893 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jemte dertill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1892.

Företogs val af fem ledamöter i kammarens tillfälliga utskott n:o 2; och befunnos efter valförrättningens slut dertill hafva blifvit utsedde:

herr <i>Dickson, R.</i>	med 71 röster,
» <i>Odelberg, W.</i>	» 71 »
» <i>Pettersson, C. F.</i>	» 71 »
» <i>Säve</i>	» 71 »
» <i>Asker</i>	» 70 »

Företogs val af två suppleanter i kammarens tillfälliga utskott n:o 2; och befunnos vid valförrättningens slut dertill hafva blifvit utsedde:

herr *Bondesson* med 71 röster,
 » *Wester* » 68 » .

Herr statsrådet *Gilljam* aflemnade Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående upplåtelse af jord från Alnarps kungsgård underlydande gatehusen n:is 12, 13 och 14 Lomma i Lomma församling af Malmöhus län.

Denna kongl. proposition blef härpå föredragen och hänvisad till statsutskottet.

Ifrågasatt Föredrogs å nyo sammansatta stats- och bankoutskottets den 17
uppskof med och 21 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 4, i anledning af
byggande väckta motioner om ändring i eller anstånd med utförandet af Riks-
af nytt dagens beslut angående uppförande å Helgeandsholmen af nya
riksdagshus byggnader för Riksdagen och riksbanken.
m. m.

Herr Stråle: Alla som medverkat till Riksdagens 1888 fattade beslut i föreliggande fråga hafva säkerligen, liksom jag, varit öfvertygade om den tvingande nödvändigheten af att bereda tidsenliga och rymligare lokaler åt Riksdagen och dess afdelningar äfvensom om behovet af ett nytt hus för riksbanken. Vi hafva sedan dess upprepade gånger fått mottaga förslag om ändring af 1888 års beslut jemte mer och mindre beaktansvärda anmärkningar och erinringar, men ett *positivt* förslag angående sättet och platsen för byggnadernas uppförande har icke framlagts från den sida, der anmärkningar gjorts, ett förhållande som jag icke tillåter mig att klandra någon för, ty medgifvas måste ju, att framläggande af ett sådant förslag med tillhörande ritningar, som skulle kunna vinna en afgörande uppmärksamhet i Riksdagen, icke gerna kan af enskilde eller ens föreningar fordras. 1888 års förslag qvarstår således orubbadt, och det bestämmande skälet för Riksdagens fortsatta vidhållande af sitt beslut synes mig uppenbarligen vara det, att Riksdagen *nu* definitivt afgjort byggnadsfrågorna, hvaremot ett fråntärande af beslutet utan att annat positivt förslag föreläge antagligen skulle uppskjuta frågornas lösning till en obestämd framtid, som ingen af oss skulle kunna beräkna. Ty, mine herrar! de, som yrkat ändring i 1888 års beslut, äro visserligen ense om ändring, men visserligen icke om lösningen af frågorna. Tvärtom. Åsigtterna härom äro mycket vidt skilda. Först vid innevarande riksdag har ett förslag framkommit om vidtagande af åtgärder, som möjligen skulle kunna leda till en ändring af 1888 års beslut. Reservanterna

sätta nemligen i fråga, såsom vi veta, att riksdagshuset kunde uppföras här, på dess nu innehavande tomt, och riksbankshuset på Helgeandsholmen. För mig har det synts mycket tilltalande att, på sätt en mycket nära anförvandt till mig för åtskilliga år sedan föreslog, riksdagshusets ombyggnad skulle ske på dess nuvarande plats, och om man dervid, med en lämplig öfvergång öfver gymnasiegränden, finge använda det gamla gymnasiehuset, tror jag icke det med fullt skäl kunde bestridas, att icke erforderligt utrymme för Riksdagen och dess afdelningar äfvensom för Riksdagens justitieombudsman blefve beredt. Kunde härvid, såsom i reservationen antydes, Riksdagens kamrar få begagna nuvarande samlingslokaler till dess nya blifvit anordnade, vore det ju förträffligt; men äfven om så ej sker, torde svårigheterna, huru stora de än äro, icke vara ööfvervinneliga. Komme ett sådant beslut att fattas, blefve naturligtvis följden deraf att byggnad för riksbanken uppfördes å Helgeandsholmen. Men ifrågasätts kan, enligt min åsigt äfven, att riksdagshuset ensamt, med förändrad ritning, på nämnda holme uppföres, och att i sådant fall riksbankshuset ombygges på dess nuvarande, visserligen icke olämpliga plats. Det är klart, att mycket betydande svårigheter skulle uppstå för bankverksamhetens handhavande under ombyggnadstiden, men jag tror, att dessa svårigheter icke skulle vara alldeles ööfvervinneliga. Visserligen hafva vi mottagit ett tryckt meddelande från svenska arkitekter, af innehåll, att Helgeandsholmen icke under några omständigheter kan betraktas såsom lämplig plats för en byggnad af riksdagshusets väldiga mått. Ja, om de nu senast föreslagna ritningarna skulle komma till verkställighet, kunna tilläfventyrs skäligen erioringar deremot göras, men om riksdagshuset icke bygges så högt, utan med mera långsträckta proportioner samt med måttliga arkitektoniska prydnader, tror jag ej, att anmärkningar deremot med fullt fog skola kunna framställas.

Åtskilliga andra förslag hafva äfven framkommit, men jag tror att man saklöst kan gå dem förbi.

Ehuru en tvingande nödvändighet, såsom jag nämnt, påfordrar byggnadsfrågornas snara lösning, och ett bifall till reservationen skulle medföra ett års uppskof, dock icke mera, mine herrar, ty om ett sådant beslut fattas, kvarstår 1888 års beslut lika orubbadt som i dag, anser jag dock för min del, att denna visserligen ganska stora olägenhet måtte betraktas vara af underordnad betydelse och böra vika för förhoppningen, att i denna så högst viktiga fråga en lyckligare lösning kan vinnas. Jag tillstyrker således för min del bifall till reservanternas förslag och vågar uttala den förhoppning, att vid 1895 års riksdag kamrarne sammanstående skola fatta ett beslut, som går i någondera af de nu utaf mig antydda *tvenne* ritningarna.

Herr Wallin uppläste ett skriftligt anförande af följande lydelse: Då jag tagit mig friheten motionera om uppskof med utförandet af riksdags- och riksbankshus å Helgeandsholmen, beder jag få nämna: att ett upprifvande af Riksdagens beslut, hvarom här så gerna talas, *nu* icke föreligger och först *då* skulle ifrågakomma, när det visades att millioner kunna besparas, om detta beslut frånträdes.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.*

(Forts.)

Utan att tala om det, äfven ur skönhetssynpunkt, olyckliga beslutet att uppföra byggnader å den lilla holmen, torde jag vördsanmt få framhålla det slöseri med statens medel, som häraf skulle bli en följd, enär ett riksdagshus på denna plats måste göras praktfullare och dyrbarare än eljest.

De 1888 anslagna 5 millionerna skulle enligt beslutets 4:e punkt ej få öfverskridas. Det oaktadt beräknar riksdagshuskomitén redan nu kostnaden till 6,443,000 kronor. Orsaken härtill är väl, att sådan lyx, som ritningar och modeller angifva, skall genomföras; men, äfven om dessa millioner blefve till fyllest, är det rätt, att Riksdagen föregår med ett sådant exempel på — slöseri? Jag tror det icke! Särskildt med tanken på en stor del af vår nation, som har benägenhet att lefva utöfver sina tillgångar.

I närvarande tid, då man ej vet hvar medel skola tagas till de mest trängande statsbehof, exempelvis försvarsväsendet, äro besparingar och inskränkningar, hvar helst de kunna ske, nödvändiga. Vi nödgas ju oupphörligt nedsätta, jemka på, ja undanskjuta ganska angelägna anslag, allt under det vi ärna använda ofantliga summor på ett riksdagshus och vilja knappast höra talas om framställda yrkanden om uppskof, hvarigenom millioner kunde besparas. Nej! heter det, Riksdagens beslut skall ej upprifvas! Att millioner här bortslösas, synes ej betyda något. Om en enskild man fattar ett beslut, som han, innan utförandet skett, finner ofördelaktigt, så upphäfves eller ändras det, i synnerhet om ej annans rätt derigenom förnärmas.

Det torde beträffande sjelfva byggnadsfrågan få erinras, att ännu efter 6 års arbete ritningarna icke äro färdiga, och i yttranden af våra förnämsta arkitekter, som afgåfvos så sent som i november 1893 och januari 1894, talas bland annat om olägenheter beträffande dels belysningen, dels obetydlig höjd i interiörer m. m., hvilka olägenheter alla äro en följd af bristande utrymme. Vid sådant förhållande torde med skäl kunna frågas: *är det då klokt att offra så stora summor, ett par millioner eller mera än som behöfs, för att få byggnader, hvilka man på förhand vet att de i många afseenden icke blifva ändamålsenliga samt dertill uppförda på en plats, som ej bör bebyggas och der de verka störande?*

De ifrågavarande byggnaderna lära kunna, med stora besparingar, uppföras å sina gamla platser. Helgeandsholmen kunde då blifva fri och öfverlätas till Stockholms stad mot skälig ersättning samt i öfrigt antagliga vilkor. Härigenom skulle Riksdagen eller staten undgå de dyrbara bro- och kajbyggnaderna, holmens ordnande, planterings underhåll och belysningskostnader. Mycket kan vinnas, om tid gifves.

Beklagligt är, att underhandlingarna i Helgeandsholmsfrågan hittills lemnat så otillfredsställande resultat, hvarför önskligt vore att de mistämningar, som varit, kunde aflägsnas.

Jag beder att ännu en gång få betona, att jag endast önskar uppskof i byggnadsfrågan, och att ett upphäfvande af 1888 års beslut icke ifrågakommer, med mindre det är visadt att millioner kronor kunna besparas.

Med stöd af hvad jag sålunda anfört, beder jag få yrka bifall till min motion, nemligen att Riksdagen ville besluta tillsättandet af en komité, som utarbetar nya förslag till uppförande af mindre kostsamma riksdags- och riksbankshus, och att byggnadsarbetena å Helgeandsholmen uppskjutas tills nämnda komiténs förslag pröfvats.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m m.
(Forts.)*

Herr af Burén: Grundorsaken till att denna stora byggnadsfråga nu åter står på dagordningen är en i denna kammare afgifven motion vid 1888 års riksdag. Hade ej denna motion då blifvit väckt, är det min tro, att vi redan nu suttit lugna i nya och tidsenliga hus både hvad Riksdagen och banken beträffar, dock icke på Helgeandsholmen. En af Andra Kammarens riksdagsveteraner behagade under debatten i frågan nämnda år kalla denna motion ett missfoster. Om jag ock icke vill instämma med honom häruti, vågar jag dock säga, att den var ett foster af den ärade motionärens öfverspända, utomordentligt rika och mycket lifliga fantasi. Detta framgår tydligt af följande kursiverade rader, som återfinnas i nämnda motion: »under alla förhållanden borde totalsumman icke få öfverskridas, utan af Riksdagen fastslås såsom maximum, för hvilken det hela skulle vara fullbordadt inom omkring 7 år.» Som herrarne finna, innehålla dessa kursiverade rader 2:ne villkor. Hvad det första beträffar, att en bestämd maximisumma icke finge öfverskridas, så veta vi alla mycket väl, att den beräknade totalsumman nu är en helt annan, och, derest de kalkylerade millionerna icke räcka till, lär ingen kunna påstå annat, än att det blir det fattiga svenska folket, som genom sina representanter får släppa till resten. Uppenbart är att det andra villkoret, eller att byggnaden skulle vara färdig inom sju år, var ett fantasifoster, enär underverkens tid är förbi, och det vore sannerligen ett stort under, om vi nästa år skulle få inflytta i ett nytt riksdagshus på Helgeandsholmen. Jag vill dock gifva den ärade motionären rätt, då han säger: inom sju år »från den dag, ritningarna blifva af fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret godkända.» Ja, mine herrar, den dagen hafva vi ännu icke skådat, och när den dagen kommer, vet ännu ingen.

Öfvergående från motionen till det på grund af densamma fattade beslutet, vill jag såsom min åsigt uttala, att detta beslut var förhastadt. Om ock icke Riksdagen vill medgifva detta, så vill jag dock för min del öppet och ärligt bekänna, att den röst som jag år 1888 afgaf för detta beslut var förhastad. Jag vill sålunda, att Riksdagen i dag skall ändra sitt beslut, hvilket icke är detsamma som att upphäfva det, ty derom äro vi ju alla ense, att nya hus så väl för Riksdagen som riksbanken skola byggas.

Jag vill att Riksdagen skall ändra sitt beslut, 1:o emedan byggnadskomiterade kommit i kollision med en vattenfråga, som hotar att antaga så stora dimensioner, att de kostnader, som derpå kunna komma att belöpa sig, icke kunna beräknas. Jag har själf en liten erfarenhet af hvad det vill säga. Boxholms aktiebolag i mitt granskap hade sökt att få en regleringsfråga till stånd beträffande sjön Sommen, som är 12 mil i omkrets. Disponenten

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts.)* gjorde ansökan derom hos vederbörande, och domhufvanden sammankallade strandegarne för att komma öfverens om att få regleringen faststæld, men då uppställdes af strandegarne så stora anspråk på ersättning — en ville hafva 1,000 kronor, en annan 5,000 kronor, en tredje 10,000 kronor, en qvarnegare fordrade 50,000 kronor o. s. v. — att disponenten måste öfvergifva hela tanken på regleringen. Ja, dessa anspråk synas äfven här komma att göra sig gällande, och detta gjordes man äfven uppmärksam på i det anförande, som vid samma tillfälle i Andra Kammaren hölls af nuvarande statsministern. Han yttrade sig sålunda:

»Jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att om man på den lilla Helgeandsholmen vill utföra ett så storartadt byggnadsföretag som det ifrågavarande, detta kommer att kräva en utfyllning i Norrström. Norrström är utloppet för en af våra största insjöar. Men herrarne veta mycket väl, huru många svårigheter varit förknippade med reglerandet af detta utlopp, och huru många rättgångar och tvister förevarit emellan Mälarens strandegare och Stockholms stad för utrönande af den skada, som skulle hafva tillfogats strandegarne till följd af det högre vattenstånd, som utfyllningen af Mälarens utlopp skulle hafva åstadkommit. Det är därför synnerligen viktigt, att icke utloppet från Mälaren kommer att inskränkas. Huru mycket det nu är meningen att utfylla, det vet man icke, men att det skall ske, det vet man. Man svarar, att det ju på samma gång är meningen att fördjupa utloppet så, att, äfven om genom utfyllning utloppet skulle blifva smalare, sektionssarean dock skulle blifva densamma. Men har jag en ström, som är 4 alnar djup och 8 alnar bred, och så vidtager den förändringen, att den blir endast 4 alnar bred men 8 alnar djup, så är visserligen i senare fallet sektionssarean alldeles densamma som i det förra, men afloppets förmåga att afleda vattnet blir icke på långt när densamma. Därför skulle det för alla strandegare ofvan Stockholm blifva i högsta grad beklagligt, om man ytterligare stängde Mälar-utloppet.»

En annan auktoritet säger:

»Om man för att undvika dessa genom utfyllningen uppkomna olägenheter företager den för strändernas reglering i täfplingsprogrammet angifna afskärningen af holmens nordvestra hörn, blir förhållandet ännu betänkligare, ehuru af motsatt art. Härigenom kommer nemligen vattenafloppet att betydligt ökas utöfver det nuvarande, och sålunda Mälarens vattenyta att sänkas.

Hvad en sådan sänkning af vattenståndet i Mälaren skulle hafva för följder, är svårt att förutsäga, men antagligen skulle genom en sådan sänkning den sedan urminnes tid pågående trafiken omöjliggöras på vissa farleder å sjön. Pålarne under åtskilliga i hufvudstaden uppförda hus likasom byggnaderna sjelfva skulle komma att förstöras genom borttagandet af det oundgängligt nödvändiga skydd mot pålarnes förruttnelse, som vattnet erbjuder.

Vidare skulle Stockholms stad helt sannolikt icke längre kunna taga sitt behof af sötvatten för vattenledningsverket från Årstaviken, emedan den ofta inströmmande uppsjön komme att tillföra denna

afsevärda mängder till dryck olämpligt saltvatten, hvarjemte en del af kloakernas innehåll komme att medfölja.

Vare sig sålunda att vattennivån kommer att höja eller sänka sig, finna herrarne, att här komma att uppstå oberäkneliga kostnader utöfver den beräknade totalsumman. Jag var i går uppe på ritkontoret, och då jag framställde dessa mina dubier, sade man, att det skulle inrättas en regleringsdam. Ja, men den står icke heller omtalad i kostnadsförslaget. Dertill kommer icke endast kostnaden för sjelfva dammen, utan äfven för underhållet af densamma. Vidare behöfs det folk, som ser efter att denna regleringsdam hålles öppen såsom sig bör, och allt detta utöfver den kalkylerade totalsumman.

Jag anser vidare, att Riksdagen i dag bör ändra sitt beslut, 2:o), emedan hvar man och i synnerhet Riksdagen och staten böra tillse, att den bygger på egen grund, och det är tvifvel underkastadt, huru vida man här kommer att bygga på egen grund. Stockholms stad gör nemligen anspråk på icke mindre än cirka 70,000 kvadratfot af Helgeandsholmens nuvarande yta jemte allt det vattenområde, som nu omsluter Helgeandsholmens fasta mark. Jag vet icke, huru vida dessa anspråk äro berättigade, men att de komma att föranleda tvister, det är efter mitt förmenande alldeles uppenbart; och skulle de vara berättigade, föranledes deraf en förhöjning i kostnaderna likaledes utöfver den kalkylerade maximisumman och som icke kan beräknas till mindre än omkring två millioner konor.

Jag anser, att Riksdagen i dag bör ändra sitt beslut, 3:o) emedan den lilla holmen är omgifven af en stark och djup ström, hvars hastiga fart och vattenmängd högst betydligt varierar. Häraf kunna betydliga olägenheter uppkomma, och vi hafva sett, huru naturen i våra dagar på ett eller annat ställe, äfven i vårt land, hotat med öfversvämning; och, med en så stor vattenmass-skilnad i kubikmeter per sekund som här är förhållandet, kan man befara, mine herrar, en öfversvämning, som sopar bort alltsammans, och huru skall det då gå med riksbanks- och riksdagshusen på Helgeandsholmen, i synnerhet hvad riksbankens hus angår som, såsom herrarne veta, skall läggas på delvis utfylld grund? Jag beklagar herrar byggnadsfullmäktige, som fått det svåra uppdraget att utföra detta byggnadsföretag, hvars vanskligheter ingen dödlig ännu kan öferskåda, och det skulle ingalunda förvåna mig, om de den dag i dag är nedlade sina mandat. Så har emellertid redan skett med öfverintendenten Zettervall, som den 5 november 1892 afsagt sig att vara adjungerad ledamot af byggnadskomitén. Denna afsägelse, akademien för de fria konsterna till byggnadskomitén afgifna yttrande, dateradt den 29 december samma år, granskningsmännens, herrar Dahls, Clasons och Grundströms, utlåtande den 30 juni 1893 angående granskning af uppgjorda förslagsritningar till riksbanks- och riksdagshus, bemålde granskningsmäns den 27 november 1893 afgifna förnyade utlåtande i samma ämne — der en af dessa granskningsmän haft ett särskildt uttalande, hvilket särskilda uttalande icke är meddeladt — om detta särskilda uttalande framkommit såsom reservation eller icke, får man ej veta — samt herr friherre B. A. Leijonhufvuds särskilda mening

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

Ifrågasatt i fråga om anordnandet af riksdagshusets östra fasad — alla dessa uppskof med byggandet af nytt riksdagshus m. m.
 (Forts.) yttranden samt denna afsägelse borde öppna ögonen på litet hvar, innan det är för sent, och bjuda hvar och en, som vill taga skäl, att afgifva sitt veto mot uppförande af dessa stora hus på denna lilla holme. Huru utskottet med full vetskap om dessa förhållanden kunnat för sin hemställan anföra den motivering, som förekommer i förvarande betänkande, kan jag icke förstå.

Herr talman! Jag har icke något yrkande att göra, men huru jag kommer att rösta är temligen klart af hvad jag nu sagt.

Friherre von Kræmer Det är visserligen blott en så kallad *opersonlig olycka*, och dock kan jag icke värja mig för en känsla af nära nog förtviflan hvar gång jag nu, kommande från norr, går öfver Vasabron eller framåt Rosenbad.

Der har man framför sig realiseradt det så länge, så mycket länge närda önskningsmålet — en aförd Helgeandsholme! Och bortom denna och bortom de strömmande vattnen tronar vår arkitektoniska ära, det europeiskt beryktade slottet, visande sin hufvudfasad i halfprofil och framförallt sitt väldiga nordvestra hörn med dess två sidor af fyrkanten och den eleganta flygelvingen; allt detta öfver och mellan träd, som våren snart skall kläda i grönt!

Och denna sköna taffla, den skall blott bli ett fagert mellanspel emellan två ledsamma föreställningar, det gamla skröpliga tillståndet på holmen och dess blifvande nya belamring! Det gamla tillståndet hade åtminstone *den* förtjensten, att det innebar i sig ett löfte att en gång upphöra, men det nya kommer att ropa obönhörligt Dantes obarmhertiga: »lasciate ogni speranza!»

Går man sedan upp på Lejonbacken, så blir man saunerligen icke lättare till mods. Tänk en sådan taffla der *nu* är öfver holmarna, strömmarna, broarna och den långt hän glittrande Mälaren! Och denna förtjusande taffla skall klippas af genom en mellankastad stenmassa!

Det är dock nu för stunden modernt att rycka på axlarna åt allt sådant der: *estetiskt*. Jag undrar för det första, om det verkligen är alldeles otillbörligt att taga hänsyn till det estetiska, det vill säga till det sköna, så väl i allmänhet, som särskildt när det är fråga om ordnandet af en hufvudstad? För det andra undrar jag, om frågan verkligen blott är estetisk? Jag undrar nemligen, om den ej äfven har en materiel, ja, rent af pekunier sida. Hvem vet icke, att i dessa turisttider vackra och berömda utsigter verka som magnet på den inbringande strömmen af resande?

Men, tycker jag mig höra invändas: »om man icke ifrån Vasabron får se slottet: om ifrån Lejonbacken den leende fjerrvyn afklippes, så få ju både svenskar och utlänningar i stället de nya och präktiga riksbyggnaderna att se på?» Ja, mine herrar, om man bär ett berömdt smycke af gamla äkta juveler, så kan man ju sätta ett par andra af »similib» bredvid — men männe det är att anbefalla?

Frågan är då: är detta mitt uttryck rättvist? Äro verkligen de nya byggnaderna i arkitektoniskt häuseende underhaltiga? Ja, det beror på huru frågan framställes. Om man frågar, huruvida de äro

underhaltiga, då de jemföras med slottet, så svarar jag utan farhåga: ja! Vore det åter fråga om att bedöma dessa byggnader i och för sig sjelfva på ett annat ställe, der de icke vore utsatta för denna farliga jemförelse... Nå väl, jag vill bekänna min svaghet! Det liberala, urbana sätt, hvarpå man blifvit bemött på det oss alla välbekanta »ritkontoret», det tillmötesgående, hvarmed upplysningar der lemnades lika tjenstvilligt åt den, som tillkännagaf sig såsom motståndare, som åt den, som tillkännagaf sig såsom medhållare... allt detta har liksom gjort tungan trög till klander! Jag skall därför icke, helst jag ingalunda är specialist, mycket fördjupa mig i betraktelser öfver de nya byggnadernas arkitektur. Blott några antydningar!

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.*

(Forts.)

Först och främst vill jag då fästa mig vid ett af den nya byggnadens grunddrag, den stora kolonnaden uppe i luften. Hvad har denna kolonnad för ett uppdrag? Hvad skall den göra? Man kan icke undgå att dervid tänka på Ehrenswärds bekanta: »kolonner hvad gör ni?» »Jo», skulle kolonnerna kunna svara, »vi bjuda till att göra så mörkt som möjligt i de rum, hvilkas fönster synas mellan oss.» Om kolonnaden ändå hade kommit att vetta mot söder, likasom den icke alltför vackra kolonnställningen på Bondeska huset på andra sidan strömmen, då torde den icke kommit att göra mycken skada på dagern, men öster är ett ganska mörkt väderstreck, utom under tidiga morgontimmar, då Riksdagen ännu icke är arbetsför.

Är det slutligen — jag hänskjuter frågan till herrar arkitekter — riktigt i system att ställa en fristående kolonnad framför en vanlig husvägg, hvilken har två våningar fönster? Är detta ej två vidt skilda arkitekturer utanpå hvarandra; en antik toga utanpå en nutida klädedrägt?

I afseende på inredningen hafva de s. k. ljusgårdarne så ofta blifvit omnämnda, att jag icke behöfver spilla många ord ned i dem. Men nog förefaller det, som om dessa djupa brunnar genom fyra våningar och med en bottenarea icke mycket större än ett anseeligare boningsrum, nog förefaller det, säger jag, nästan som om de fått sitt namn »ljusgårdar» i enlighet med det bekanta latinska: »lucus a non lucendo», hvilket lokaliseradt, här skulle kunna återges med: »de kallas ljusgårdar därför att de icke gifva något ljus».

En tve tydlig sak synes mig vara med de nya plenisalarne. — Denna sal här har jag hört uppgifvas, och jag tror det vara riktigt, har en höjd af 27½ fot; de nya salarne skulle blifva 46½ fot. Med den temperatur, som i dag är rådande härstädes, torde man icke med missnöje motse en sådan höjning, som gifver löfte om frisk luft. — Jag har dock en betänklighet dervid. Männe det icke blir ganska svårt att göra sig hörd i dessa höga salar? Många goda skäl komma nog att gå till väders.

En särskild omständighet synes mig vara med påfyllningen af hela den del af holmen, på hvilken riksdagshuset skall hvila, och ända fram till Norrbro. Hela denna yta skall höjas i plan med Norrbrös körbana. Först och främst kommer riksdagshuset derigenom mera i höjden och blir sålunda mera skymmande, churu detta kan göra mindre, da det blott gäller 7 å 8 fot. Men hvad som är ödesdigert

Ifrågasatt är, att man derigenom beröfvas all möjlighet att i en framtid, då
uppskof med Norrbro behöfver ombyggas, kunna sänka dess körbana, åtminstone
byggandet till i plan med midten af Gustaf Adolfs torg, der statyn står. — Jag
af nytt gick häromdagen öfver Norrbro och kom då att se, att på den del
riksdagshus af bron, som är närmast slottet, det ena broräcket lutade högst be-
m m. tänkligt utåt. Männe icke detta kan vara ett första symptom af att
 (Forts.) grundvalen börjar svika? Likaväl som den gjort det vid nästan alla
 kajmurar rundt omkring, hvilka samtliga i mitt minnes tid måst om-
 byggas. En ombyggnad af Norrbro är således i min tanke icke en
 sak, som skymtar i ett oöfverskådligt fjerran, utan den torde kunna
 blifva snart nog förestående. Är det då icke en obotlig skada att
 afbända sig möjligheten att kunna sänka denna bro, hvilket skulle
 underlätta trafiken och ofantligt höja slottet och äfven, hvilket ju
 dock kan vara mindre väsentligt, minska obehaget af nedgången till
 Strömparterren.

Men jag lemnar arkitekturens vanskliga fält för att ett ögonblick
 uppehålla mig vid den ekonomiska sidan af saken.

Der kan jag likväl vara mycket kort, ty dessa siffror äro ju så
 genomdebatterade. Riksdagshuskomitén uppgifver på sid. 19 i sitt
 betänkande, att de tillgångar, som nu finnas, uppgå till 6,443,000
 kronor. Deri ingå dock »räntor under byggnadstiden» med 700,000
 kronor. Ilvem vet icke, att räntefoten ibland kan vara ganska låg? Här-
 till kommer, att om jag icke blifvit origtigt underrättad, så lära
 ännu 43,000 kronor återstå att utbetala till kongl. hofstallet, innan
 det fått sina 1,070,000 kronor. Dessa 43,000 kronor äro således icke
 att påräkna till Helgeandsholmens förstörande. — Öfverskottet, 413,000
 kronor, som riksdagshuskomitén beräknat, torde det således icke vara
 riktigt rådligt att gå i propieborgen för. Mindre vågadt tror jag
 det skulle vara att gissa, att kostnaden snarare går till en eller
 annan million mera, när det kommer till utförandet och man kom-
 mer att pröfva djupets hemligheter.

Reservanterna hafva deremot uppkastat ett annat förslag, nem-
 ligen att återkomma till planen att ombygga, tillbygga eller helt och
 hållet nybygga riksdagshuset på den plats, der det nu ligger. De
 komma dervid till en besparing af »fulla två millioner». Jag håller
 dessa reservanternas beräkningar mycket sannolika; men jag har
 äfven sett motsatta uppställningar, som kommit mig att tänka på den
 gamla satsen, att »siffror kunna grupperas».

En sak vill jag påminna om, som deremot icke kan omtvistas;
 den nemligen att vi nyligen *fixerat* riksdagsmännens antal. Icke
 vore det väl omöjligt att, med en skytt af god vilja, bereda plats,
 åtminstone för någon tid, åt 2, säger två, riksdagsmän till i hvardera
 kammaren. Tänk om Riksdagen i en stund af patriotisk hänförelse
 — icke i dag, men en annan gång — skulle utropa likasom Mac
 Mahon i Malakoff-skansen vid Sebastopol, »j'y suis, et j'y reste», här
 är jag och här blir jag, och i stället anslå de 5 millioner, som blifva
 öfver, sedan banken fått igen sina tillskott, till två pansarfartyg!
 Man kan tycka, att pansarfartyg icke ha med det nu föreliggande
 att göra? De skulle dock kunna kanske ej obetydligt bidraga till
 den framtida utsigten för Riksdagen att få i Stockholm öfverläggga.

Men derom är dock nu icke tal, och något sådant beslut torde väl tyvärr knappast alls komma i fråga, om den fortfar denna bedrägliga fredstid, då staterna slipa sina vapen mot hvarandra, allt under det att de oupphörligen utsända försäkringar om fredens obegränsade fortvaro. Såsom sakerna nu stå, kan det väl således icke blifva tal om annat, än att medlen skola till riksbyggnaderna användas

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.*

(Forts.)

Då har man 1888 års beslut, och detta skall ovilkorligen respekteras, och respekten skall vara så djup, att det icke blott skall utföras, sedan man inhemtat alla upplysningar, och sedan man gjort alla fullständiga beräkningar, utan *nu genast*, innan man vet någon ting bestämdt hvarken om detaljer eller om kostnad. Det är riktigt, som om man fruktade, att beslutet, såsom ett vulgärt uttryck har det, icke skulle kunna »hålla sig» längre.

Såsom ett skäl för uppskof torde det dock tillåtas mig att anföras en sak, som ingen här torde bestrida, att nemligen hvarje ny modell, som förfärdigats, hvarje ny ritning, som gjorts, har blifvit bättre och bättre. Till och med under den allra sista tiden hafva ju högst betydliga förbättrande förändringar vidtagits i byggnadsritningarna, t. ex. hvad angår hufvudingången. Skulle det då skada att en gång, hvilket aldrig hittills gjorts, upprätta ritning och modell öfver ett riksdagshus, beräknadt att stå på någon till utrymmet obegränsad eller nästan obegränsad plats? Men, svarar man, ständigt: »Riksdagen är trött, genomtrött på denna fråga, Riksdagen vill hafva slut på den». Jag kan omöjligt gilla ett sådant skäl som en tillfällig trötthet, när det gäller att fatta sekularbeslut! Åt ett annat skäl deremot, som äfven ofta höres man och man emellan, skulle jag vilja tillmäta ett visst berättigande. Man hör ofta sägas, och vi få nog höra det i dag, att ett uppskof kunde vara befogadt, om här föreläge något annat, något uträknadt och förberedt, en bestämd plats, bestämda kostnader; om det föreläge något fast och icke endast lösa funderingar, och i synnerhet om Stockholms stad, i stället för att iakttaga en obegriplig passivitet, endast afbruten af små retsammasansatser, hade framkommit med något erbjudande, »som talade», vare sig att Stockholm sedan skulle få disponera Helgeandsholmen afbröjd eller bebyggd med någon lag byggnad. Många sådana skulle kunna föreslås; jag vill blott t. ex. antyda hur lämpligt det vore att der hafva en sålunda centralt belägen, passande lokal för hållande af föredrag, något, som allt mer och mer börjar blifva en af Stockholmslifvets hufvudföreteelser.

Dessa, som jag således erkänner, berättigade anmärkningar mot Stockholms stad, äro de dock ej ytterligare skäl att nu yrka på uppskof? Nu, då saken är bragt till sin spets, skulle antagligen genom ett kort uppskof allt sådant kunna åstadkommas. Är det då skäl att förhasta sig för ett enda års dröjsmål? Äro herrarne så osäkra på sig sjelfva att kunna genomdrifva beslutet nästa år, sedan fullständiga beräkningar erhållits?

Som jag nyss yttrade, vågar jag icke obetingadt underskrifva reservanternas sifferkalkyler. Kanske kunde det äfven varit önskvärdt att sjelfva den slutmening, hvartill de kommit, hade fornunderats något, om jag så får uttrycka mig, rymligare, men allt

Ifrågasatt detta kan icke för mig vara ett tillfyllestgörande skäl att splittra
uppskof med meningarna genom ett särskildt yrkande, hvarför jag inskränker mig
byggandet till att helt enkelt yrka bifall till reservanternas förslag.
af nytt
riksdagshus

m. m.

(Forts.)

Herr Lithander: Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets förslag och afslag på de väckta motionerna. Då jag vid föregående tillfällen inför denna kammare redan har preciserat min ställning i frågan, skall jag icke uppehålla kammaren med att upprepa något derom, men då jag haft äran tillhöra det sammansatta stats- och bankoutskottet och deltaga i dess arbeten, kan jag icke underlåta att en liten smula uppehålla mig så väl vid utskottets motivering som vid reservationen mot utskottets hemställan.

Som kammaren behagade finna, hafva 10 bland utskottets ledamöter varit fullt eniga om det beslut, hvartill utskottet kommit; det är endast två stockholmsrepresentanter, som deremot reserverat sig. Det kan hända, att kammarens ledamöter finna den motivering utskottet använt i sitt betänkande bra kort, men förhållandet är, såsom herrarne veta, att två dylika motioner redan förut blifvit för Riksdagen framlagda 1891, nemligen af herrar friherre af Ugglas och Walldén. Det utskott, som behandlade dessa motioner, yttrade: »Då motionärernas framställningar icke stödjas af några positiva bevis, utan grundats allenast på allmänna antaganden och farhågor, till hvilka, enligt de upplysningar utskottet inhemtat, fullt giltigt anledning icke synes finnas i verkliga förhållandena;

då dessutom i motionerna saknas hvarje förslag till en bättre lösning af frågan än den redan funna och af Riksdagen gillade;

då ett förläggande af riksdags- och riksbankshus på olika ställen utan tvifvel skulle icke blott erbjuda stora svårigheter att genomföra, utan äfven medföra betydligt ökad och för närvarande alldeles obräknelig kostnad;

och då, derest det skulle visa sig, att Riksdagens beslut i frågan icke skulle kunna utföras eller byggnadsföretaget skulle komma att erbjuda oförutsedda svårigheter, Riksdagens fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret icke lära underlåta att derom hos Riksdagen göra anmälan;

har utskottet icke funnit skäl tillstyrka Riksdagen att med ändring eller upphäivande af sitt en gång fattade beslut, som till någon del redan blifvit utfördt, vidtaga några af de åtgärder, motionärerna föreslagit, utan får utskottet hemställa,

att herrar friherre af Ugglas' och Walldéns ofvanberörda motioner icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.»

Det sammansatta utskottet har ansett sig nu kunna åberopa detta yttrande och denna motivering, då förhållandena nu och 1891 äro väsentligen desamma; den enda skilnad som förefinnes är den, att utförandet af Riksdagens beslut avancerat mycket längre nu än 1891, och att betydligt mycket mera penningar är utbetaldt. Det är visserligen ett par af motionerna, hvilka icke äro lika, utan gå i annan riktning, och hvad särskildt herr Ljungmans motion beträffar, så har den den egendomligheten, att i densamma endast motioneras om förändring af halfva frågan, den andra hälften låter herr Ljungman

sväfva i luften, och det skulle därför varit för utskottet mycket svårt att tillstyrka annat än afslag på denna motion; och någon motivering derför torde knappast varit möjlig att åstadkomma och ej heller behöflig.

De två reservanterna hafva anlitat den gamla vanliga utvägen att beklaga sig öfver för liten utredning; »utredning finnes icke», »utskottet har icke kunnat åstadkomma någon sådan», heter det. Det är svårt att svara derpå, ty det hjälper icke att meddela hvad som är gjordt i frågan; den erfarenheten hafva vi från 1891: man fäster sig icke dervid. Jag har emellertid här i min hand ett betänkande från den komité, som Kongl. Maj:t tillsatte 1884 och hvars ordförande var friherre Gustaf af Ugglas och öfriga ledamöter voro herrar O. M. Björnstjerna, Alb. Lindhagen, Helgo Zettervall, C. G. Malmström, Liss Ol. Larsson, C. G. Hierta, E. von der Lancken, Wilb. Walldén och Henr. Westin. Denna komité har nedlagt ett mycket drygt arbete och ett erkännansvärdt arbete på att utreda i hvad mån alla de platser, som blifvit föreslagna, kunde vara passande för förläggning af de tilltänkta byggnaderna. Jag vill emellertid icke besvära kammaren med att åhöra någon detaljerad redogörelse för de olika förslagen ej ens att genomgå de många rubrikerna öfver dem, ehuru dessa skulle vara tillräckligt belysande. Jag skall endast i korthet nämna, att redan 1872 funnos personer, som »fantiserade» om att bygga på Helgeandsholmen. Men sedan blef det dock Riksdagens allvarliga bankoutsrott och Riksdagens fullmäktige i Riksgäldskontoret, som togo upp idén. Bankoutsrottet yttrar redan den tiden i sammanhang med frågan om framläggande af förslag angående ändring af inredningen i ett af riksbankshusen:

»Att bankhusen vore alldeles otjenliga för sitt ändamål; att de icke kunde äfven med genomgripande ändringar göras ändamålsenliga, att deras läge i sydöstra delen af staden redan då vore och framdeles blifve allt mer olämpligt, då den större affärsrörelsen hade sina lokaler hufvudsakligen i de vestligaste delarne af staden inom broarne och sannolikt efter hand skulle allt mera draga sig åt norr; samt att en möjlighet att åt riksbanken skaffa en lokal med mera centralt läge och tillräckligt utrymme samt nödig trygghet mot eldfara kunde beredas i sammanhang med den reglering af Helgeandsholmen, hvarpå förenämnda motion inom Första Kammaren gick ut, i det att antingen å Helgeandsholmen kunde erhållas plats för bankbyggnad, eller, sedan nytt riksdagshus blifvit uppfördt, det nuvarande riksdagshuset kunde upplätas till annat offentligt ändamål och dymedelst någon statens egendom, lemnande erforderligt utrymme och för bankens behof väl belägen, kunde blifva för sitt dittills varande bruk obehöflig och förty få af riksbanken mot godtgörelse till staten öfvertagas och användas till uppförande af ny bankbyggnad.

Med anledning af hvad sålunda förekommit, beslöt 1872 års Riksdag i enlighet med sammansatta stats- och bankoutsrottets hemställan att uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret gemensamt med fullmäktige i riksbanken:

a) att sedan fullmäktige satt sig i förbindelse med de vederbörande, hvilka i fråga om Helgeandsholmens ordnande samt om

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.*

(Forts.)

Ifrågasatt kongl. hofstallets förflyttning till annan lämplig plats borde höras, uppskof med låta verkställa fullständig utredning dels om kostnaden för en sådan förflyttning, dels huru vida ett mot ändamålet fullt svarande riksdags- byggnad hus kunde å Helgeandsholmen uppföras, samt om möjligheten och ändamålsenligheten att antingen i samma byggnad inrymma riksbanken och riksgäldskontoret eller ock för riksbanken bereda lämplig riksdagshus lokal antingen på Helgeandsholmen eller i dess grannskap;
m. m.
 (Forts.)

b) att låta uppföra fullständiga ritningar och kostnadsförslag till Helgeandsholmens ordnande och bebyggande för ofvan nämnda ändamål, dervid borde utredas kostnaden särskildt för uppförande af endast riksdagshus samt särskildt antingen för bankens eller riksgäldskontorets inrymmande i riksdagshuset eller för uppförande af bankhus på Helgeandsholmen eller annan lämplig plats;

c) att bereda tillfälle till täflan för dem, som ville afgifva ritningar med förslag i ämnet;

d) att utreda, om ock i hvad mån samt under hvilka villkor Stockholms stads fullmäktige kunde vara hugade eller skyldige att deltaga i de med Helgeandsholmens ordnande förenade kostnader; samt

e) att efter verkställd utredning inkomma till näst derpå följande Riksdag med fullständiga förslag i ämnet samt utredning angående de ledigblifvande egendomarnas användning för allmänt behof eller förflyttning.»

Som herrarne finna, är således det första förslaget att bygga på Helgeandsholmen redan 22 år gammalt; redan då insågs behöfvet af förbättring i riksbankens läge och lokaler samt den stora fördel, som förslaget om bankens förläggande på Helgeandsholmen iunebar för dess rörelse. Det har sedan varit föremål för ytterligare undersökningar och utredningar. Jag kan hoppa öfver allt, som ligger emellan 1872 och 1884. Men sistnämnda är verkställes erforderliga kostnadsberäkningar. Den del af dessa kostnadsberäkningar, som omfattar sjelfva byggnadsplatsens fullständiga ordnande, är, på uppdrag af den i nåder förordnade komitén, upprättad af majoren hr C. J. Knös i maj 1884. För ett fristående riksbankshus är särskild kostnadsberäkning uppgjord af fyrringeniören herr E. G. Höljer i april 1884. Alltså har äfven denna komité åstadkommit utredning i frågan. Sedan framlades af den Themptanderska regeringen 1887 en kongl. proposition, till Riksdagen om uppförande af riksdags- och riksbankshus på Helgeandsholmen, vid hvilken proposition voro fogade kostnadsberäkningar, som på föranstaltande af dåvarande chefen för finansdepartementet, friherre Tamm, blifvit uppgjorda, å riksdags- och riksbankshus på Helgeandsholmen. Det kan ju icke förnekas, att en sådan kongl. proposition framkommit eller att just samma kongl. proposition, sedan den af 1887 års riksdag afslagits, af mig upptogs såsom motion vid 1888 års riksdag, då den af Riksdagen bifölls, och riksdagsbeslutet af Kongl. Maj:t sanktionerades. — I utskottet har jag emellertid af herr Themptander, som vid tiden för framläggandet af den nämnda propositionen var statsminister, hört till min synnerliga förvåning och, som jag tror till hela utskottets förvåning, att denna kongl. proposition knappast skulle hafva varit så allvarligt menad och att till och med den regering, som framlade den-

samma, föga intresserade sig för dess öde. — Den afsåg endast att lemna Riksdagen ett begärdt förslag — hette det, och den utredning, som åtföljde densamma, var icke att fästa sig vid. Detta är högst märkvärdigt; ty jag har alltid tänkt mig, att då en kongl. proposition framlägges för Riksdagen, så är det icke allenast allvarligt menadt, utan den utredning, de bilagor, som följa med, äro också fullt rigtiga och upplysande. Så borde det väl vara, synes det mig.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

Sedan 1888, då Riksdagen beslöt uppförande af riksdags- och riksbankshus på Helgeandsholmen och riksbankens och riksgäldskontorets fullmäktige mottagit uppdraget att utföra Riksdagens beslut, tillsatte dessa en byggnadskomité, i hvilken hafva blifvit insatte såsom adjungerade ledamöter öfverintendenten Zettervall, fortifikationsgeneralen friherre Leijonhufvud och generaldirektör Beijer, för att sakkunniga personer skulle der finnas. Sedan dess har man under hela tiden arbetat på ritningar. En arkitekt har utsändts för att i Tyskland, Österrike och England studera konstruktionen af bankbyggnader och riksdagshus. Byggnadschefen, kapten Amundsson har på det noggrannaste undersökt byggnadsgrunden å holmen, upprättat kartor, ritningar, sektionsritningar öfver strömdraget, hvilket allt föreligger utarbetadt. De befintliga ritningarna hafva herrarne sjelfva varit i tillfälle att se. Jag tycker sannerligen, att det under sådana förhållanden är ganska djerft att påstå, att ingen utredning finnes. Jag vet icke hvori denna utredning skulle bestå, om det icke är tillräckligt, att man vet, hvar och hvad man *vill* bygga, huru man *kan* bygga, hvad det kostar att bygga, hurudana grunden och vattendragen äro. (Biläggandet af en och annan egendomligt etablerad tvist synes icke kunna tillmätas någon betydelse.) Reservanterna hafva derjemte framhållit den stora sparsamhet, som skulle ligga uti att upphäiva det fattade riksdagsbeslutet och bygga här på Riddarholmen. Under beklagande af att 1887 års regering, i hvilken den ene af reservanterna var förste man, alldeles förbisåg denna utväg till besparing, har jag låtit underkasta reservanternas uppgifter om den stora besparing, som skulle uppstå, en liten granskning af fullt sakkunnige män. Vi hafva verkligen icke kommit till ett så lysande resultat som herr Themptander. Jag tror deremot vi hafva anledning att lika starkt betona den ringa tillförlitligheten i hans kalkyler, som han sjelf gjorde beträffande den utredning, som medföljde den af regeringen 1887 aflåtna propositionen. Det torde vara nödvändigt att framhålla, att förslaget om en tillbyggnad af det nuvarande riksdagshuset har enligt alla utredningar och af alla tillfrågade sakkunnige blifvit utdömdt; och man kan icke peka på ett enda papper, som gifver vid handen, att det går för sig med ringaste utsigt att blifva ändamålsenligt. Då återstår icke annat — och det måste väl under alla förhållanden vara det klokaste, i fall man vill besluta sig att bygga på denna tomt — än att rifva till botten och att bygga om huset. För att få tillräckligt utrymme måste man der till lägga gymnasiehuset och bygga öfver gränden. Då försvinner värdet af det nuvarande riksdagshuset, och det är värderadt till 800,000 kronor. Den af herrar Themptander och Fränkel beräknade kostnaden är absolut för liten. Dertill kommer, att om det nuvarande

Ifrågasatt riksdagshuset får stå kvar och de förändringar blott vidtagas, som äro uppskof med nödvändiga för att göra det till ett embetsverkshus, så har man derigenom sparat en stor summa. Det har framgått af alla de beräkningar, som blifvit gjorda, att det icke blir någon besparing att bibehålla riksdagshuset på den gamla tomten, utan att det tvärtom blir dyrare. Reservanterna hafva derjemte anvisat Riksdagen en egen- domlig utväg, nemligen att vända sig till Stockholms stad och fråga, om staden vill göra något. Jag har naturligtvis för min enskilda del ingenting emot, om en sådan förfrågan gjordes, ty det skulle kanske derigenom blifva klart — hvad mången förundrat sig öfver — hvarför man icke fått veta något från det hållet. Hvad som hittills blifvit sagdt och gjordt inom Stockholm har — det bör särskildt betonas — icke utgått från Stockholms stads representanter, utan från agitatorer, och detta är helt andra män än de som hafva något med denna sak att beställa. Jag tror mig veta, att ledande och inflytelserika män inom Stockholms stadsfullmäktige ogilla den ingångsatta agitationen. Således vore det mycket bra att få höra hvad Stockholms stad menar. Ty det bör vara temligen sannolikt, att derest mot all förmodan flertalet inom Stockholms stadsfullmäktige delar den opinion, som dessa personer söka utbreda, att riksdagshuset skall inrättas efter Stockholms stads och icke efter Riksdagens uppfattning, så kommer Stockholm att erbjuda något, som motsvarar den uppoffring staten skulle göra här och som belöper sig till några millioner. Det vore mycket intressant att få veta detta; men jag tror icke att det vore rätt förenligt med Riksdagens värdighet att gå och fråga stadsfullmäktige derom. Är det Stockholms stads afsigt att göra något i detta hänseende, så hafva ju stadsfullmäktige haft god tid på sig och många anledningar att tänka på den saken och göra en sådan framställning. Deras sekreterare har varit ytterst verksam och satt de krafter i gång, hvilka han haft till sitt förfogande, tidningarna hafva varit outtröttliga, enskilda agitatorer likaledes. Det har således icke saknats påstötningar att göra något, om afsigten varit sådan. Den utvägen, att Riksdagen skulle gå till Stockholms stadsfullmäktige och fråga, undrar jag dock om Riksdagen kommer att begagna sig af. Den som väntar derpå torde få vänta länge.

(Forts.)

Jag skall nu blott anhålla att få fästa kammarens uppmärksamhet på en omständighet, hvars vikt och betydelse väl ingen vill eller kan förneka.

Det utskott, som behandlade denna byggnadsfråga 1888 säger i sitt betänkande:

»För beredande af byggnadsplats å Helgeandsholmen äro emellertid ej mindre Hans Maj:ts Konungens derå belägna tomter än äfven den tomt, som nu upptages af hofstallet, nödvändiga. Till sistlidna års den 2 maj började riksdag behagade Hans Maj:ts Konungen, som bekant, göra det erbjudande att, derest Riksdagen då antog Kongl. Maj:ts framställda förslag om uppförande af nytt hofstall å Artilleriplanen, till staten utan ersättning öfverlåta tomterna n:is 3, 4, 5 och 6 kvarteret Norrbro för att användas till uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdags- och riksbankshus.

Att Hans Maj:t Konungen äfven i år är villig till samma erbjudande, derom har utskottet öfvertygats genom erhållande af följande promemoria:

P. M.

I anledning af närlagda motion n:o 6 i Första Kammaren vid 1888 års riksdag anmärkes följande:

Hans Maj:t Konungen har ansett och anser allt fortfarande denna frågas ordnande önskvärd och har för sin del länge sökt bidraga dertill, ehuru hittills ty värr utan framgång.

Då nu frågan genom enskild motion å nyo är väckt, vill Konungen förklara, att ett under innevarande riksdag fattadt beslut, fullt öfverensstämmande med kongl. propositionen till senaste riksdag, skall af Honom mötas med samma beredvillighet som hittills och att Konungen således, ännu denna gång, står fast vid de åtaganden, hvartill Han sistförlidet är utfäst Sig, särskildt att kostnadsfritt öfverlåta de Honom enskildt tillhöriga hus å Helgeandsholmen.

Kostnaden för ett nytt hofstall å Artilleriplatsen har

beräknats till	kr. 990,000
och för ett vaktstall i slottets närhet till	» 80,000.
Det synes lämpligt att vid ett blifvande riksdagsbeslut, och om motionen dervid bifalles, omförmälda två kostnadsbelopp sammanslås och utföras med ett enda anslag af	» 1,070,000.

På så sätt skulle nemligen undanröjas olägenheten af att, i fall ettdera af de nu särskilda anslagen blefve för afsedda ändamålet otillräckligt, men det andra deremot lemnade öfverskott, en utjemning må hända ej finge ega rum.

Ifrågavarande anbud kan dock allra minst vidare qvarstå under förutsättningar, hvilka alldeles icke öfverensstämma med den afsigt och det vilkor, på grund hvaraf Hans Maj:ts framlidne faders i lifstiden gjorda erbjudande skedde.

Om, i stället för den fullständiga afröjdning af Helgeandsholmen, som i Konung Oscar Is gäfvobref tydligen afsågs, man önskar derstädes uppföra nya byggnader till godo för statsändamål, då anser Hans Maj:t sig *icke*, efter nuvarande Riksdags slut, *vidare* bunden vid Sitt nu åter gjorda anbud, hvarvid Konungen i alla fall redan länge nog fasthållit, och anser Sig sedan berättigad uppställa de förändrade vilkor, hvartill omständigheterna må föranleda.

Derjemte måste å nyo erinras, att Konungens hittills icke antagna gäfvor är förenad med flerfaldt större uppoffring från hans sida, än den var från Konung Oscar Is, alldenstund nuvarande Konungen med egna medel och till belopp af 142,000 kronor inlöst de andelar, som efter Konungens framlidna moder tillfallit hans två medarfvingar.

För öfrigt bör man förstå, att Konungen icke till en obestämd framtid kan uppskjuta verkställandet af vissa mera omfattande reparations- och ombyggnadsarbeten å egendomarne. Helgeandsholmen i sin helhet lär ej heller i längden kunna lemnas i det skick, hvarensamma för närvarande befinner sig. Efter en gång nedlagda ytter-

Ifrågasatt ligare kostnader blir naturligtvis lösningen af frågan om holmens
uppskof med slutliga reglering förenad med än större svårigheter, hvem helst som
byggandet sig densamma åtager.
af nytt Många skäl förena sig alltså att göra frågans snara afgörande
riksdagshus högst önskvärdt.»

(Forts.)

Detta är Konungens skrifna klara och tydliga ord, som icke kunna missförstås. Riksdagen fattade sitt beslut derom och Kongl. Maj:t sanktionerade detta beslut. Riksdagen har sedan samvetsgrant och fullständigt fullgjort de vilkor, Hans Maj:t fäste vid sin gåfva. Riksdagen har nemligen lemnat 1,070,000 kronor till två stall och en stor värdefull tomt till hofstallet på Artilleriplanen. Derjemte har Riksdagen underkastat sig ett mycket dyrbart tomtbyte med Stockholms stad, dermed icke endast ett verkligt byte egt rum utan Stockholms stad betingade sig också derjemte fördelar, hvilka åtminstone synas mig — det torde ursäktas mig — allt för egennyttiga, ty den lilla tomtbit, staten måste byta sig till för att få tomtplatsen komplett, blef genom den betalning Stockholms stad betingade sig i stort område å Kongl. Djurgården mycket dyr. Således är nu Riksdagens beslut till hälften utfördt. På denna punkt står saken nu, och det tillkommer denna kammare att taga dessa förhållanden under pröfning vid sitt beslut. Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets förslag.

Grefve Douglas: Ingen kan högre än jag uppskatta och värdera ett konsekvent fasthållande vid ett en gång fattadt beslut, så väl hos den enskilde som naturligtvis i än högre grad inom svenska Riksdagen. Jag vill dock be, att få inlägga min bestämda gensaga emot den uppfattning, att man med de här föreliggande motionerna skulle afse upprifvande af ett Riksdagens beslut. De afse endast ett uppskjutande af frågan intill nästa riksdag, för att under tiden vinna ytterligare utredning i vissa bestämdt angifna punkter, och man är, enligt min uppfattning, icke berättigad att bakom motionerna se någonting annat än hvad de verkligen innehålla. Jag nekar visst icke till, att en sådan utredning kan gifva anledning till någon modifiering af 1888 års Riksdags beslut, så till vida att i stället för tvänne byggnader på Helgeandsholmen möjligen kan komma att uppföras endast en. Men i afseende på sjelfva hufvudsaken, att nemligen ett nytt riksdags- och riksbankshus uppföres för den nu bestämda summan, tror jag icke att vi hafva att på något sätt befara ett upprifvande af Riksdagens beslut. Om blott detta kan vinnas, förstår jag icke hvarför icke alla skola kunna vara med derom.

Att Stockholms stad, under hela denna tid, icke framträdt med något positivt förslag vill jag visst icke försvara. Tvärtom anser jag, att just deri ligger hufvudskälet till att frågan kommit i detta läge. Men, mine herrar, hvad riskera vi genom att uppskjuta frågan under ett år? Säkerligen skall den återkomma till nästa Riksdag. Och då skulle man icke kunna få ihop ens 30 röster inom begge kamrarne, som skulle vilja påbörda staten ytterligare uppoffringar på denna sak utöfver hvad den redan kostat eller besluta om ett nytt uppskjutande:

Att, sedan en så bestämd opinion ifrån snart sagdt hela landet framkommit om frågans uppskjutande, helt enkelt afvisa alla dessa

framställningar med det påstående, att fullt tillräckligt utredning förefinnes, synes mig vittna om en så hög grad af intolerans emot olika tänkande, att jag icke vill deruti göra mig delaktig.

Jag vill nu icke yttra mig i afseende på den estetiska och finansiella sidan af frågan. Derom är så mycket taladt och skrifvit, att ingenting nytt finnes att anföras. Jag instämmer till fullo i hvad den ärade talaren på elfsborgsbanken yttrade rörande det arkitektoniska missgrepp, som ligger i uppförande af två så stora byggnader på ett så inskränkt utrymme; äfvenså instämmer jag i afseende å hvad samme ärade talare anförde rörande de finansiella svårigheterna.

Men härvidlag får ju tills vidare den enas »ja» gälla så mycket som den andres »nej». Framtiden får uppvisa hvem som har haft rätt, om så olyckligt skulle vara, att beslut i denna fråga redan i dag fattas. Och just därför att skäl och motskäl så uppväga hvarandra, att det för hvar och en måste vara svårt att bilda sig ett bestämdt omdöme i denna sak, såvida man icke gått hit med förut fattade åsikter, vill jag stå på deras sida, hvilka yrka på en ytterligare utredning och ett kort uppskof och icke på deras, hvilka anse sig såsom så oöfbaras, att de redan i dag till afgörande vilja drifva en sak, som utan den ringaste olägenhet kan uppskjutas till nästa år.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag och anhåller på samma gång, att herr talmannen behagade framställa proposition särskildt på herr Themptanders m. fl. motioner och särskildt å den motion, som afser ett anslag af 25,000 kronor.

Herr Nyström, Carl. En fast rotad öfvertygelse och en öfvertygelse, som oafbrutet och jemnt vinner i styrka vid det att oafbrutet och jemnt nya bevis och nya upplysningar tillströmma, en öfvertygelse om att här föreligger en fara, men en fara, som ännu kan afvändas, den skapar en rätt att tala och en rätt att blifva hörd, äfven om ett och annat af de fälda orden skulle verka misshagligt; och den skapar äfven rätt till ett visst öfverseende i detta sista afseende. Nu kan jag nästan ana, att en och annan af de ärade kamraterna i kammaren skall säga till sig sjelf eller till sin granne: nu komma de, dessa estetiska griller och floskler, utaf hvilka vi haft så nog och öfvernog under den sista tiden. Ja, de komma verkligen, ehuru jag naturligtvis icke kan gå in på att de kallas floskler och griller, utan tror, att de äro väl grundade skäl.

Ty saken är den att det nu en gång för alla icke låter förneka sig, att vi stå inför en konstfråga och, så vidt jag kan förstå, den största konstfråga, som förelegat i vårt land allt sedan slottsbyggnaden. Det är väl då icke underligt, om man dervidlag kommer att tala om konst och påkalla kammarens uppmärksamhet äfven för den konstnärliga sidan af saken. Detta är tvärtom rätt och skäligt, och jag tycker, att det icke heller faller sig så alldeles illa att inför Första Kammaren tala om denna sida af saken och uppkalla den höga bildning, som finnes inom denna kammare, till värn om ett stort konstintressc. Det förefaller mig då, när man skall tala om konst och döma om konst och afgöra om konst, som om det är godt och tryggt att veta, att man kan stödja sig på den konstinsigt och konst-

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts.)* erfarenhet, som finnes representerad i vårt land och särskildt på arkitekternas snart sagdt samfälda auktoritet; det synes mig, som om detta vore godt och tryggt, likasom jag tycker att det skulle kännas tungt och ansvarsfullt att besluta såsom riksdagsman och verkställa såsom fullmäktig, då man vet, att man har emot sig den samfälda konstnärliga meningen, att man står inför en så godt som enhällig förkastelsedom från detta håll.

Det är så, att i vår tid de sakkunnige specialisternas omdöme är mer än förr värdefullt. Alla kunna icke förstå allt. Man måste lita sig till auktoriteter, och då är det i detta fall arkitekterna, som representera konsthörståndet, sakkunskapen, och det är sannerligen betänkligt att gå icke blott vid sidan af dessas nära enhälliga uppfattning utan rakt emot den. Jag skall likväl, så fristande det än vore att gå djupare i saken, i afseende å det rent estetiska, inskränka mig till några få anmärkningar, men dessa anmärkningar äro oundgängliga; och jag vill till en början säga, att de äro rigtade hufvudsakligen mot den föreliggande planen, mindre mot planens arkitekt, ty han har varit bunden vid ett omöjligt program, såsom också redan påpekats, han har icke i det väsentliga kunnat göra stort bättre än det som är gjordt, och om saken misslyckats, ligger ansvaret icke på honom, utan på den eller dem, som bundit honom vid en omöjlig plan.

Såsom saken nu är, har man väl föga rätt att säga, att fasaden är egentligen vanprydande, hvad nu än specialkritiken om pelare och pilastrar kan innefatta, men vill man säga, att den är karakterslös och schablonmessig, torde man allt hafva rätt. Man kunde kanske känna sig frestad att tillgripa det tarfliga uttrycket: »snyggt och propert», men ingenting vidare. Det är om sådant man i Frankrike säger: »c'est bon pour les innocents». Och invänder man, att detta allmänna omdöme kan fällas om snart sagdt hvilket byggnadsverk som helst, så svarar jag: se på slottet, se på riddarhuset, till och med på det gamla, halförfallna rådhuset. Hvad man än om dem kan säga, men dussinartade eller schablonmessiga äro de ej. Den svagaste punkten är emellertid profilen, eller den stora ytterlinie som begränsar byggnadskomplexen, sedd från Ström-gatan eller Mynttorget. Den liknar med sin vidhängande bankbyggnad en snedgången klack. Den är i hög grad vanprydande och för den som måste beklaga detta förhållande är det en gauska dålig tröst att genast mötas med den invändningen: »men se då på det tilltänkt operahuset — det är lika fult», likasom om det vore en tröst att det fula utkommer i två upplagor. Denna punkt är verkligen bland de betänkligare. Men jag erkänner villigt att det synes mig så, som om den återstående synpunkten, den från vester, vore åtminstone jemförelsevis tillfredsställande. Men för att rätt uppskatta denna måste man ställa sig på Vasabron eller ligga i sjön, hvilket senare dock i någon mån torde besvara konstnärjuten.

Dock dessa anmärkningar emot arkitekturen, de må nu vara grundade eller icke, kuuna, jag medgifver det gerna, anses som småsaker; ett och annat kan måhända förbättras, dock svårigen den förfelade profilen. De gälla småsaker i jemförelse med de stora och

ohjelpiga hufvudfelen, som äro en följd af byggnadsmassornas hopande på ett för trångt utrymme. Omkring en sådan byggnad kräver man en rymlig omgifning, upptagande planteringar, promenader och dylikt, ett slags »marina», när det är fråga om läge invid vatten. Och hvad finnes nu? Intet annat än dessa meskina lister eller kanter, oriktigt kallade gator, som lemnats mellan den 78 fot höga husväggen och strömmen. De äro cirka 20 fot breda, det vill säga bredden af Kindstugatan eller Prestgatan. Här finner man ett bevisande uttryck för det orimliga i hela anordningen. Särskildt stötande te sig dessa smala kanter sedda från vester, ty då står den väldiga byggnaden och presenterar sig som en jättekopp, stäld på ett för litet fat.

Dock, detta är ej det värsta. Ännu värre är det med höjdförhållandet, med förhållandet till slottet. Ty häri ligger domen, och denna dom, som framtiden skall bekräfta, blifver ej mild. Det finnes säkerligen i dessa dagar ingen, som ej, på sätt friherre von Kræmer redan så våltaligt framhållit, fått ögonen öppna för allt det stora, stolta och sköna, som uppenbarar sig i det nu först fullständigt framträdande slottets arkitektur. Tusen och åter tusen, bland dem, förmodar jag, alla riksdagsmän, hafva nu lärt sig beundra den skatt vi ega i detta snilleverk. Man har ej förr anat att det skulle vara så vackert och fulländadt. Det är väl då ej att undra öfver, och säkert ej att klandra, att man känt sig bekländ om hjertat vid tanken på att all denna berlighet, sedan den en gång frigjorts och framträdit i all sin prakt, är öfvergående, att den är dömd att efter en tid åter vara skymd och förvanskad, och denna gång för alltid och hopplöst. Kan riksdagen verkligen vara med om något sådant? Hafva herrar riksdagsmän verkligen satt sig in i den tanken, att en horizontal linie, dragen i jernhöjd med byggnadernas tak, i sin fortsättning träffar den öfversta fönsterraden af slottets hufvudfasad, och att utöfver denna linie, som således kommer nästan i jernhöjd med slottet, reser sig ytterligare, till höjds, liknande ett femvånings hus (cirka 78 fot öfver slottets tak), den storhetsvansinniga kupolen. Hvilken syn! Hufvudmassans öfversta linie i höjd med slottets öfversta fönsterrad och derutöfver denna onaturliga kupol, som sätter inseglet på hela anrättningen. Säkerligen hafva ytterst få fått klart för sig detta, och hvarför? Jo, därför, att de blott betraktat modellen och ej velat säga sig, att det är mycket svart att bedöma en modell och se hvad den verkligen skall föreställa, att, om man ser den i fogelperspektiv, förvänder den synen och vilseleder i stället för att leda. Det tordras, såsom Zettervall med rätta säger, stor erfarenhet och stor fantasi för att förstå en modell. Det behöfver väl icke sägas, att sedt nedifrån, sedt från marken, ter sig förhållandet ännu ogynnsammare. Och det som på detta sätt fran en stor del af synkretsen skymmer för slottet och förstör den härliga synen, hvaråt man nu fröjdar sig, det är icke en byggnad med organisk anordning, med flyglar, paviljonger, fria kolonnader, terrasser eller dylikt, utan en solid klump, som brutalt ställer sig i vägen. Det vore illa nog, äfven om det för öfrigt vore en vacker byggnad, men sådan den nu är, verkar den, som sagdt, brutalt. Och detta tänker man bygga för arhundraden, under hvilka

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

Ifrågasatt uppskof med byggandet af nytt riksdagshus m. m. man ständigt och jenmt skall återkomma till detta årtal 1894, då Riksdagen beslöt dylikt och ej ens ville taga sig betänketid för att se till, om det icke vore möjligt att förekomma denna verkliga olycka och få en annan lösning af frågan. Nu i alla fall nog med det estetiska.

(Forts.)

Jag skall yttra några få ord om utrymmet och anordningarne samt inredningen af de tilltänkta husen, ehuru jag tror mig veta att en bättre auktoritet på detta område än hvad jag är, ämnar taga till orda i den frågan. Den som läst handlingarne har deraf funnit, huru som genom de granskande arkitekternas första utlåtande går som en röd tråd det oupphörligt upprepade omdömet: »för trångt och för mörkt»; trängsel och mörker gå igen snart sagdt på hvarje sida. Dessa aumärkningar voro dock mera rigtade mot planen än mot byggnadernas arkitekt. (Jag vill taga tillfället i akt för att, i likhet med friherre von Kræmer, betyga honom min stora tacksamhet för allt det tålmod och tillmötesgående han i denna fråga visat.) Han gjorde sitt bästa för att afhjelpa de anmärkta felen, och lyckades i åtskilligt, dock icke i allt; ty när de granskande arkitekterna kommo med sitt andra utlåtande gick det flerstädes i samma tonart: för mörkt och för trångt; det var tydligen ohjelpligt, och till sist kom professor Clasons domslut ofvanpå alltihop. Derför också sekunda-dager eller takljus i de instängda och kringbyggda plenissalarna, klättring i trappor eller exercis i hissar för att komma till utskottsrum eller andra lokaler, 50 fot i höjden, det vill säga ungefär hvad man menar med 4 trappor upp. Den sammanbindningsbana, som, jag vågar påstå det, med sin vårsol och sin sköna utsigt, blifvit oss alla ganska kär, blifvit snart sagdt en politisk institution med goda traditioner, med minnen af vänskapliga diskussioner i dagens frågor, har blifvit förvandlad till en foyer med ogynnsamt läge och der dager och sol, på sätt friherre von Kræmer redan påpekat, skymmas af fasadens framspringande delar. Jag kan ej hjälpa att jag hyser en viss klockarkärlek för vår gamla sammanbindningsbana och finner den blifva särdeles illa ersatt af denna foyer. Nog vågar man väl för öfrigt vid tanken på ofvan nämnda sekundära dager, på de kringbyggda lokalerna, och på ljusgårdarnes tilltänkta roll sätta ett frågetecken för ljus, ventilation och utrymme.

Jag återkommer till frågan om modellen. Zettervalls auktoritet har redan anförts för att visa huru svårt det är att af en modell, uppställd såsom den ifrågavarande, få säker ledning för omdömet om byggnaderna. Men det värsta af allt är att denna modell — hvad representerar den väl? Jo, någonting som icke alls är beslutadt eller fastslaget, med andra ord någonting som kanske aldrig kommer att verkställas — åtminstone sakna vi derom all visshet. Annu så sent som den 12 eller 13 mars — den 15 stod derom att läsa i tidningarne — svarade herrar komiterade på fråga af drätselnämnden, angående grundplanen, att denna ännu var hvarken granskad eller godkänd. Alltså en modell öfver något som icke är fastställt. Ändringar hafva redan vidtagits i vissa delar och andra ändringar af oberäknelig betydelse kunna tillkomma. Det finnes ju ej något hinder för att planen ännu en gång kan taga ett språng på 6 meter åt öster eller på en och annan meter ytterligare i höjden.

Det torde ej vara skäl att förälska sig i en så ytterligt flygtig skönhet som denna modell kan komma att visa sig vara. Den har alltså efter mitt förmenande ett ytterst ringa värde, men lär dock hafva inverkat på många beslut. Öfverhufvud taget må man förvåna sig öfver huru detta företag, som är så stort, blir behandladt som vore det ganska litet. I andra fall, mina herrar, hvilka krafter sättas icke i verksamhet för att komma till ett godt resultat? Man hör öfverintendentsembetet, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, konstakademien m. m., så som sker i andra länder och för öfrigt äfven hos oss, då stora byggnadsfrågor föreligga. Men här — intet af allt detta. Allt är här ersatt af fullmäktige och en komité och de vexlande krafter, som dessa möjligen finna för godt att tillkalla, och om dessa myndigheters arbete får man veta bra litet.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

Det är, som sagdt, ett underligt företag, detta. Man vill att Riksdagen skall besluta om en byggnad hvars utseende icke är känt, annat än genom ett icke fastställt förslag. An mera, man vill att Riksdagen skall besluta om ett företag, hvars kostnader efter hvad uttryckligen tillkännagifvits, icke äro uträknade annat än för så vidt, att man känner att den antagna kostnadssumman skulle öfverskridas. Man har alltså ej den ringaste ledning, inga uppgifter, som möjligen skulle visa nödvändigheten eller åtminstone önskvärdheten af en modifikation af planen till vinnande af besparing och andra fördelar. I måsten medgifva, mina herrar, att detta är dock i alla fall att på ett högst betänkligt sätt gå det ovissa till mötes, och ändå skall man genom påbörjade arbeten och nedlagda kostnader allt fullständigare binda sig vid detta ovissa.

Herarne finna af den beräkning, som här är uppgjord af reservanterna och hvilken naturligtvis utgår från antagandet, att riksdagshuset skulle vara kvar här och byggnad för riksbanken, riksgäldskontoret samt justitieombudsmansexpeditionen skulle vara på Helgeandsholmen, att densamma slutat på en besparing af circa 2 millioner, och då har man accepterat slutsumman till 6 millioner. Tron I väl, mine herrar, att slutsumman komme att stanna der? Vi hafva ju redan sett en specificerad kalkyl, framlagd af sakkunnig man, hvilken slutar på 7,600,000 kronor, och uppgifter finnas, de der gå ut på både 8 och 9 millioner och derutöfver. Nu har herr Lithander sagt, att han låtit verkställa en kostnadsberäkning utaf sakkunnige män och kommit till ett helt annat resultat, men hvilket? — det meddelar han oss ej, det få vi gissa oss till och nöja oss med hans försäkran. Hafva vi ej här, mine herrar, ett nytt skäl till uppskof med frågan, då vi skulle derigenom kunna få tillfälle att granska äfven den beräkning, som herr Lithander låtit verkställa. Det är emellertid, enligt mitt förmenande, ej 2 millioner, utan långt deröfver, som skulle kunna inbesparas. Jag ber att i detta sammanhang få i herrarnes minne återkalla ett det mest varnande och talande exempel, som i denna väg föreligger — nemligen Nationalmuseum. Man torde komma ihåg huru som då förelåg en bestämd kalkyl, som slutade på 750,000 kronor. Till dessa kommo sedan åtskilliga, ej på förhand beräknade kostnader, så att det hela slutligen sprang upp till 2,270,878 kronor. Så förhöll det sig med den saken, och så bra höll den beräkningen

Ifrågasatt streck. Och likväl, när byggnaden slutligen stod färdig, hade man
uppskof med blifvit tvungen att taga bort både biblioteket och de föreläsningssalar,
byggandet som museum från början var afsedt att inrymma. Om man nu skulle
af nytt våga en liten analogi, kan man fråga, hvart skall väl detta bära
riksdagshus hän, som börjar med 5 millioner, da Nationalmuseum, hvilket började
m. m. med 750,000 kronor, slutade med öfver 2 millioner? Det är att
 (Forts.) märka, att i fråga om museet, byggnadsauktoriteterna sjelfva såsom
 orsak till det försenade och fördyrade arbetet, angifva de svåra och
 tidsödande grundläggningsarbetena. Således en ny anledning att
 besinna sig. Man skall kanske komma med den ofta upprepade
 invändningen: vi hafva ju penningar för ändamålet. Men mine
 herrar, för det första hafva vi ej dessa 6 eller flera millioner och för
 det andra, om vi hade dem, ligga väl ock de statsbehof färdiga, som
 skulle kunna absorbera dessa penningar? Huru hafva vi ej helt ny-
 ligen fått med blödande hjerta säga nej till viktiga statsbehof! Vore
 det kanske möjligt att en gång kunna få dessa afhjelpa? Nej, man
 vill icke ens undersöka förhållandena utan man kastar bort de
 nämnda möjligheterna för detta vidtutseende byggnadsföretag.

Jag kan för min del ej finna annat än att man skulle vinna
 mycket genom en pröfningstid. Inbillar man sig måhända att man
 nu genom att i ett hugg afskära all möjlighet till ytterligare utredning
 af ärendet skall friköpa sig från alla vidare försök att få saken
 ändrad? I så fall begår man ett stort misstag, ty det ligger i sakens
 natur att dessa kritiker, dessa ändringsyrkanden skola i oändlighet fort-
 sättas, och för hvarje skede, hvaruti saken framträder, skall det blifva
 allt klarare att detta byggnadsföretag, som lider af en inre motsägelse,
 ej kan utföras, och jag vågar försäkra att, om man en gång på 1900-
 talet mot förmodan skulle komma till taklagsölet, skola äfven då an-
 märkningar framställas och rop om ändring höras. Detta ligger i
 sakens natur. då man inlåter sig på ett företag som det ifrågavarande.
 Hvarför då ej göra en utredning och komma till en undersökning,
 hvarigenom många fördelar skulle kunna vinnas och framför allt den,
 att få Helgeandsholmen bebyggd på ett sätt, som ej förstör slottets
 skönhet och ej utsätter oss för åtlöje af dem, som sådana saker
 bäst förstå? Vidare skulle man vinna bättre utrymme, och särskildt
 vill jag här fästa afseende på riksbanken, hvars ökade rörelse och
 behof af ökad utrymme i följd af utvidgad sedelutgifning svårigen
 nu låter sig beräknas. Vidare skulle man kunna få saken ordnad
 på en vida kortare tid. Ly herrarne finna nog, att en påbyggnad
 här på platsen med de enklare anordningar, som dermed skulle
 hafva sammanhang, skulle kräfvat vida kortare tid, än den som skall
 åtgå, innan arbetet på holmen hunnit avslutas. Långt dessförinnan
 skulle det tillbyggda eller ombyggda riksdagshuset kunna stå färdigt,
 och den, som är angelägen att snart få ett slut på frågan, bör rösta
 för den utväg som kan bereda möjlighet dertill. Allt kan således
 vinnas genom en sådan pröfningstid och ingenting kan förloras; ty
 nog har man väl rätt antaga, att under den förestående sommaren
 föga kan uträttas i alla dessa oafgjorda frågor.

Alltså i korthet: de hufvudsakliga invändningar man rigtat mot
 revisionsyrkandet besvaras på följande sätt. Frågan om tomten för

riksdagshuset så: att riksdagshuset förblifver der det är, frågan om kostnaderna så: att besparingar men ej ökade kostnader skola uppstå, frågan om tiden för utförandet så: att man skall vinna men ej förlora tid.

Det torde tillåtas mig att, innan jag slutar, få säga ett par ord i en vigtig sak. Det har från många håll försports klander mot Stockholms stad därför att staden, som det säges, ingenting i saken åtgjort, och ännu så sent som i går qväll börde jag till och med bland stadsfullmäktige ett liknande klander. Hvarför, så sades det, hafva ej Stockholms stadsfullmäktige gjort något erbjudande? Jag kan ej taga mig det orådet för att stå här och profetera om hvad Stockholms stadsfullmäktige skulle göra eller icke göra, det tillkommer icke mig och derpå kan ej den enskilde inlåta sig. Men antagom att Stockholms stad verkligen skulle vara villig att göra något för saken, tycken I då, mine herrar, att det varit tillbörligt och riktigt af stadsfullmäktige att hålla sammanträde och der fatta ett officiellt beslut, gående ut på att rubba ett ännu bestående riksdagsbeslut och sedermera komma in till Riksdagen och säga: under förutsättning att Riksdagen vill ändra sitt beslut erbjuda vi etc.? Jag tror mig tillräckligt känna stämningen i Riksdagens kamrar för att veta, att en dylik framställning skulle hafva mötts af en ganska bitter tillrättavisning, att man på många håll skulle hafva svarat: *»Hvad blandar Stockholms stad sig uti? Hvem har frågat Stockholms stad?»*

Denna uppfattning har också varit för staden vägledande, staden har ej velat svara förr, än den blifvit tillspord.

Men, mine herrar, hvem skall då fråga? I den punkten är jag ense med herr Lithander, att icke skall Riksdagen fråga. Men det sammansatta utskottet deremot, det hade kunnat och bort fråga, och det var så tillståndt, att svaret, det må hafva utfallit buru som helst, hade kunnat komma in så hastigt till Riksdagen, att det ej i afsevärd mån skulle hafva uppehållit utskottets arbete, och jag vidhåller min mening, att det hade varit otillbörligt af Stockholms stad att utan direkt anledning blanda sig i saken. Men om också utskottet kunnat fråga och få svar, finnes dock de, som ännu bättre skulle kunna fråga och svara, nemligen fullmäktige. Om de genom bifall till reservationen få detta bemyndigande, kommer frågan i sitt rätta läge. Jag hoppas därför att de, som klandrat stadsfullmäktige för deras uraktlåtenhet i den vägen, skola finna, att det legat en viss granlagenhet och försigtighet i deras tillvägagående. En riksdagsman må gerna utsätta sig för ett tillrättavisande därför att han vill ifrågasätta ändring i redan fattade beslut, men detta höfves ej en kommunalrepresentation. Om nu Stockholms stad skulle blifva tillfrågad och befinnas villig att göra något, och bland detta något också ett aflägsnande af en del tvistigheter och svårigheter som nu finnas, så har man sagt från flera håll, att detta skulle blifva ett väsentligt inlägg i saken, att detta skulle mera än någonting annat bidra till att underlätta en behöflig revision. Kan då icke Riksdagen, med erkännande af den formella svårigheten för Stockholms stad att oåtspord yttra sig i ämnet, lata frågan framställas? Detta tyckes

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.*

(Forts.)

Ifrågasatt mig vara en af de viktigare insatserna i reservanternas yrkande och
uppskof med ett af de bästa skälen för bifall till deras förslag.

byggandet Man har vidare sagt, att denna sak är en speciell stockholms-
af nytt fråga, och herr Lithander har icke varit sparsam på omdömen om
riksdagshus agitationer och stockholmsintressen. Jag vill ej förbittra diskussionen
m. m. genom att svara på allt detta. Jag vill gerna erkänna, att det är
 (Forts.) en viktig sak för Stockholm, att icke en sådan plats som Helgeands-
 holmen vanställes och en sådan byggnad som slottet skymmes, men
 jag vågar hålla före, att då Stockholms stad så tänker och talar, är
 det ej såsom kommun utan såsom Sveriges hufvudstad, hvilken i
 denna fråga hos Riksdagen söker hjälp till afvändande af en verklig
 olycka.

Friherre Barnekow: År 1888 vid ett sent aftenplenium beslöt Riksdagen, att på den vestra delen af Helgeandsholmen skulle uppföras två byggnader, riksdags- och riksbankshus samt uppdrog åt komiterade att verkställa och utföra detta beslut. Sedan år 1888 hafva komiterade till följd af Riksdagens beslut redan nedlagt millioner på denna plats, och nu mine herrar, nu kommer ett förslag, att man skulle frånträda detta Riksdagens beslut och fatta ett annat. Hvarför skulle man då göra detta? Har den komité, som af Riksdagen fått i uppdrag att uppföra byggnaderna, gjort någon anmärkning deremot? Har den till Riksdagen inkommit och sagt, att det icke låte sig göra? Nej, mine herrar, åtminstone är det icke mig bekant, att denna komité sagt, att den icke kan fullgöra sitt uppdrag. Hvad har då hänt? Jo åtskilliga personer hafva yttrat sig om, att det ej är lämpligt att bygga så; det vore vackrare att bygga på annat sätt. Ja, mine herrar, det bestrider jag icke. Jag är alldeles öfvertygad om, att nog skulle Helgeandsholmen kunna bli mycket vackrare och se mycket bättre ut, om man der uppförde en mindre byggnad eller kanske icke någon byggnad alls, och samma påstående gjordes då man ref gamla operahuset! Då sades så härligt och vackert: detta bör aldrig byggas upp. Då var det några, fantaster vågar jag icke säga, men några skönhetsmakare, som också satte i verket att få hela den platsen öppen. Nu säger i dag en estetik: huru härligt, om denna plats vore fri och man kunde se Mälarens böljor och hela det kongl. slottet! Men, mine herrar, sådant kostar pengar. Allt är nu för tiden en penningefråga. Har jag råd att ha sådana sköna platser, behåller jag dem. Men skaffa pengar först! Riksdagen har icke gjort någon anmärkning. Den har beslutit att bygga. Är det icke då skäl, att de, som söka få det ändradt, säga hvilka uppoffringar de vilja göra, och hvem är det? Jo, Stockholms stad. Jag ber om ursäkt, men jag tycker icke, att Stockholm har skött sig så upprigtigt, som den bort göra, ty den har legat bakom och väntat på att få något anbud. Om jag t. ex. har köpt en dyr tomt för att uppföra en byggnad bredvid en granne, och denna kommer i vägen för honom eller skymmer en utsigt för honom, så skall väl han komma och fråga mig hvad jag vill hafva i ersättning om jag skall afstå från att uppföra byggnaden, och icke skall väl jag fråga honom, hvad han vill gifva för att jag icke skall göra det. Jag tror, att det hade varit Stockholms stads uppgift att komma in till

Riksdagens ombud och säga, hvilka uppoffringar den i detta hänseende ville göra. En talare har sagt, att det kunde icke Stockholms stad göra utan endast hade att vänta på ett anbud. Jag tycker alldeles tvärtom.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

Nu föreligger särskildt från reservanterna ett förslag, att frågan skulle uppskjutas. Hvarför? Jo, därför att vi skulle uppgöra ett förslag hvad det skulle kosta att uppföra riksbanken ensam på denna plats och riksdagshuset på den plats der det nu ligger. Men det kan jag icke vara med om därför att om man kommer med ett förslag, som är aldrig så billigt och fördelaktigt, går jag ej in på att uppföra riksbanken ensam på den platsen. Jag anser icke behöfligt uppföra riksbanken på en så dyr och framskjuten plats. Men deremot skulle jag kunna vara med om att uppföra ett Riksdagsbus på den platsen; och när motionen förevar vid 1891 års riksdag om att uppföra ett riksdagshus der, skulle jag velat gå in derpå, om Stockholms stad därför velat gjort någon uppoffring. Men då föll frågan, och Riksdagen sade, att den icke ville ingå derpå.

Vidare säger man, att man skulle uppgöra ett förslag att bygga Riksdagshuset här; det skulle bli så billigt. Det är icke så säkert, ty de beräkningarne sväva i luften. Riksdagen ville 1888 hafva en bättre plats, och just därför beslöt den att bygga på den nu fria och dyrbara platsen. Jag mins mycket väl, att man år 1888 tyckte, att här var så trångt, att det icke var värdt att bygga här, utan man ville bygga på en öppen och fri plats. Då var jag af den åsigten att jag icke ville vara med om beslutet, utan jag tänkte mig möjligheten, att vi skulle kunna vara der vi äro och äfven riksbanken stanna kvar der den är. Och skulle Stockholms stad nu vilja åtaga sig alla de kostnader, som blifvit nedlagda på Helgeandsholmen, betala kongl. stallet och dess tomt så skulle jag ännu vilja att Riksdagen öfverlemnade Helgeandsholmen till Stockholms stad och ombyggde nuvarande riksdagshuset och riksbanken på de platser de nu ligga, men i annat fall kan jag icke inse hvarför Riksdagen skall med stora uppoffringar frångå sitt en gång fattade beslut att bygga på Helgeandsholmen då komiterade ej förklarar sig icke kunna utföra detta Riksdagens beslut, utan anhåller jag om bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 på aftonen.

Herr Casparsson: Jag har begärt ordet egentligen för att till kammarens protokoll uttala mitt *peccavi* och på samma gång få der intaget mitt *salvavi*. Då denna fråga förekom till afgörande vid 1888 års riksdag, biträdde jag nemligen efter mycken tvekan det beslut, hvartill Riksdagen då kom. Dertill bidrogo väsentligen två omständigheter. Den ena var den, att jag ansåg, det svenska riksdagen måste omsider lemna ett definitivt svar på det högsinnade erbjudande, som Sveriges konung gjort att till statsverket öfverlemla de honom tillhöriga tomter på Helgeandsholmen. Det andra skälet var det, att då ett riksdagshus måste byggas, var denna plats den enda, som kring sig kunde samla en majoritet. Derför biträdde jag

Ifrågasatt uppskof med byggandet af nytt riksdagshus m. m. beslutet om byggnadernas förläggande på Helgeandsholmen; på *Helgeandsholmen*, ty jag kunde ej tro, att det skulle bli fråga om att förlägga halfva riksbankshuset i *Norrström*. Jag vet mycket väl, att stora byggnader äro uppförda på pålar — ja, att en hel stad är uppförd på pålar, men jag är icke nog byggnadskunnig för att hafva klart för mig, om det verkligen kan vara betryggande att uppföra en byggnad på pålar, hvilka äro utsatta för en stark ström, såsom förhållandet är i *Norrström*. Man vet, att droppen kan urholka den hårda stenen, och jag föreställer mig, att detta ständigt framströmmande vatten måste hafva en förstörande inverkan på det jemförelsevis mjukare träet. Derom tilltror jag mig emellertid icke kunna gifva något bestämdt omdöme, det lemnar jag åt de sakkunnige. Men hos mig har det väckt betänkligheter.

Ett annat skäl, som har tillkommit, är de ökade kostnaderna. Det sammansatta utskottet förklarar helt kallblodigt, att det ej tillkommit något skäl för upphäfvande af beslutet sedan 1891. Jo, det har tillkommit en hel million, och det är för mig ett ganska talande skäl i en tid, då vi icke hafva råd att bygga vår flotta och icke hafva råd att fullborda vår enda fästning. Då redan en hel million tillkommit utan att ännu en enda sten är lagd i grunden, hvad skall det då icke bli, när sjelfva byggnaden en gång kommit till utförande? Man har icke någon säkerhet för, hvar kostnadssumman kommer att sluta. — På samma gång man skjutit ut riksbanken i *Norrström*, har man varit tvungen för utrymmets skull att skjuta ut riksdagshusbyggnaden 6 meter åt öster till förfång för den s. k. skönhetslinien. Skönhetslinien — säger man — hvad betyder det för praktiskt folk! »*Rien n'est sacré pour un sapeur!*» såsom det heter i visan.

Jag fick härom qvällen mig tillskickadt ett uttalande i Helgeandsholmsfrågan. Såsom det der heter, »yttrade doktor C. Herslow följande minnesvärda ord»: Jag vill lugna kammaren med, att jag ämnar icke läsa upp det hela. Sedan han talat om, huru man dömt och fördömt denna plan ur estetisk synpunkt, säger han: »Men jag ställer mot desse domare ett par af de störste skönhetskännare och och i arkitekturen de störste skönhetsproducenter, som vårt land, enligt min mening, frambragt, den ene under det gångna seklet» — det skall väl vara Tessin, men huru hans omdöme kan inverka på denna fråga, har jag icke kunnat för mig göra klart — »den andre under det innevarande, på hvilken senares förslag denna framställning till bufvudsaklig del är fotad, en skapande konstnär, hvilken man möjligen kan förebrå åtskilliga underliga produktioner, någon gång praktiskt besynnerliga eller till och med opraktiska anordningar, men ur hvars tanke och hand det osköna aldrig framgått.» Ja, skall detta vara beröm, är det åtminstone ett blandadt beröm, men så mycket står kvar, att »ur hans tanke och hand det osköna aldrig framgått». Huru kom det sig då, att han utgått ur komitén? Här upplästes i föl den handling, hvarigenom han afsade sig ledamotskapet deri. Jag förmodar, att detta är riktigt anfördt, och der heter det: »Till riksdagskomitén. Med anledning af de allt mer bestämdt uttalade åsikter, som under senare tiden gjort sig gällande inom komitén, beträffande Helgeandsholmens bebyggande med de

af Riksdagen beslutade riksdags- och riksbankshuset, hvilka åsigter jag hvarken ur estetisk eller praktisk synpunkt kan biträda, ser jag mig uppmanad att icke längre upptaga ett rum, som under sådana förhållanden kan på ett för komitén lämpligare sätt beklädas. Jag får därför härmed afsäga mig det hittills innehafda förtroendet att vara adjungerad sakkunnig ledamot af komitén». Deraf synes således, att den man, »ur hvars tanke och hand det osköna aldrig framgått», just ur estetisk synpunkt, när det blef fråga om öfverträdande af skönhetslinien, har utgått ur komitén.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

Här är nu fråga om uppförande på Helgeandsholmen af en monumental byggnad, men man bör tillse, att denna monumentala byggnad ej blir ett grafmonument öfver den sunda smaken. Man kan ju i smäsaker göra en konst i allmänna opinionen — själf har jag ibland fallenhet därför — men i sådana här frågor tror jag, att man icke strafflöst gör en konst i de konstförfarnes omdöme. Och detta omdöme har på ett sällsynt enstämmigt sätt uttalats af de konstefarne männen i vårt land. Alla, arkitekter och konstnärer, alla ha de varit ense i utdömandet af det här föreliggande förslaget. Bland besynnerligheterna i 1888 års beslut är äfven den, att man i stället för att anhalla, det Kongl. Maj:t ville låta upprätta och gilla ritningarna till dessa hus, uppdrog det åt riksbanks- och riksgäldsfullmäktige. Det beslöts nemligen då, att byggnaderna skulle uppföras i enlighet med genom bankofullmäktiges och fullmäktiges i riksgäldskontoret försorg upprättade och af dem gillade ritningar. Detta var en taktlöshet så mycket större som det är just genom Hans Maj:t Konungens högsinnade initiativ, som hela denna fråga har kunnat komma till lösning. Och det vill synas, som om fullmäktige, i motsats till hvad förhållandet är med det tilltänkta riksbankshuset, verkligen skulle hafva tagit sig vatten öfver *hufvudet*, ty efter nära sex år lärer ännu ej någon ritning vara fastställd, och allt hvad vi veta om saken är, att det kommer att kosta en million mer — åtminstone till en början.

Äfven jag skall citera ett yttrande af en konstkännare från förra seklet. Hans allbekanta yttrande: »Norden är en tung nation, full af hetsigheter», är allt för ofta anfördt, men han tillägger: »de utöfva sin styrka med språng; deraf komma inga storverk men de vanliga hastverk.» Då Riksdagen 1887 beslöt att förkasta Kongl. Maj:ts framställning om uppförande af ett hus på Helgeandsholmen för att sedan år 1888 på enskild motionärs framställning besluta att der uppföra två hus, då var det verkligen enligt min åsigt ett sådant der »*språng*» och dertill ett språng i mörkret. Det var ett hastverk, och ur detta hastverk lär, enligt min mening, hvarken något storverk kunna framgå, ej heller såsom herr Herslow uttryckte sig »ett stort nationelt enhetsverk».

Jag tror därför, att det behöfs en ytterligare utredning, och då de två reservanterne i sin reservation föreslagit en sådan, ber jag att få yrka bifall till de två reservanternas förslag.

Häri instämde herrar *Philipson* och *Lundin*.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.*

(Forts.)

Herr Törneblad: Jag tillåter mig först att å de fullmäktiges och komiterades vägnar, som haft att göra med byggnadsföretaget, frambära en tacksamhetsbetygelse till de ärade reservanterne för den hofsamma och värdiga ton, i hvilken reservationen blifvit hållen, en skärande motsats till det språk, som förts på så många håll utom Riksdagen. Jag ber att äfven deri få innesluta den ärade talaren från elfsborgsbänken, som nyss hade ordet från denna plats. Jag skall deremot icke innesluta den siste talaren i samma tacksamhetsbetygelse.

Reservanterne hafva dock på ett ställe yttrat ett ord, som jag skulle vilja taga vara på. De hafva nemligen talat om den hardt när oförklarliga hänförelse för 1888 års beslut, som på några håll är rådande. Jag vet nu ej hvilka håll som afses. Har det möjligen varit fullmäktige eller komiterade, kan jag försäkra, att denna hänförelse ej är synnerligen stor, därför att fullmäktige likasom komiterade mycket väl känna alla de svårigheter, som med detta förslag äro förenade och för hvilka visserligen deras svaga krafter, såsom den siste talaren ganska riktigt till andemeningen uttryckte, icke räcka till. Jag är fullt ense med honom derom, att det hade varit bättre, om det blifvit lemnadt i andra händer än fullmäktiges. Men såsom det nu en gång är, hafva fullmäktige försökt att göra det bästa af saken och iframför allt hafva de försökt att få Riksdagens beslut utfördt på sådant sätt, så att kraften så väl i det ena som andra afseendet skulle för framtiden blifva tillfredsställda. Att det har gått så långsamt beror på svårigheter, som hafva mött utifrån, och ej minst derpå, att år 1891 förelåg ett förslag att ändra beslutet, hvilket naturligtvis hade sin bestämda inverkan på fullmäktiges behandling af saken. Är det någon hänförelse, som rådt hos den ene eller andre för detta beslut, kan jag ej förklara den på annat sätt än att den kommit af de minnesvärda ord, som stå att läsa i det statsrådsprotokoll, som åtföljde den kongl. propositionen år 1887. Dåvarande finansministern yttrade nemligen — och jag har ej funnit, att någon af Konungens råd, som då var fulltaligt närvarande, opponerade sig deremot — följande högst tänkvärda ord om Helgeands-holmen: »Att denna holme icke allenast uppfyller alla berättigade anspråk i detta afseende» (nemligen att bygga riksdags- och riksbankshus) »utan dertill i måhända högre grad än någon annan plats inom hufvudstaden förenar alla de egenskaper, som böra förefinnas hos en för det ifrågavarande viktiga ändamålet afsedd byggnads-plats, lärer icke kunna bestridas». Då detta blifvit uttaladt i det statsrådsprotokoll, som åtföljde Kongl. Maj:ts proposition, så få kam-marens ledamöter icke förundra sig, om det verkligen skulle finnas någon hänförelse för *saken*; men, som sagdt, fullmäktige betrakta sig här blott såsom verkställare af Riksdagens beslut, och i det afseendet hafva fullmäktige haft till skyldighet att lyssna till de anmärkningar, som från det ena eller andra hållet blifvit framställda mot företaget för att se till, om ej dessa anmärkningar skulle kunnat afhjelpas utan allt för stora svårigheter. En sådan anmärkning, framförd från åtskilliga håll år 1891, har varit den, att gatan skulle blifva för trång, vidare att Riksdagens beslut skulle vara öfverträdt

genom att hvalf blifvit bygda öfver ändpunkterna af gatan och att utrymmet inom riksdagshuset skulle vara för litet samt för litet ljus och för litet luft finnas derinom. Det var dessa anmärkningar, som gafvo upphof till den förändring, som 1892 ifrågasattes eller framflyttande af skönhetslinien med 6 meter. Det har blifvit sagdt, att detta framflyttande skulle ha rönt ett så bestämdt motstånd af den framstående arkitekt som dittills biträdt fullmäktige. Detta är fullt riktigt. Men mot denna auktoritet torde med skäl kunna ställas en annan, som jag tror är ganska högt skattad i denna kammare och icke minst af den föregående talaren. Öfverintendenten Scholander yttrade år 1877 i sitt utlåtande om Helgeandsholmens bebyggande, på samma gång han var emot det, att *om* ett bebyggande skulle ske, skulle skönhetslinien dragas från Gustaf Adolfs staty; således icke från hörnet af arfurstens palats. Skönhetslinien är nu dragen ungefär från hotell Rydbergs trappa, således långt i vester från den plats, der den store konstnären Scholander ansåg det vara tillräckligt. Och jag kan till och med erinra om ett yttrande af en person, som alldeles nyss hade ordet från denna stol, herr Nyström, hvilken under debatten i denna kammare i fjol sade: ja, icke har han (Zettervall) afgått från komitén blott för denna lilla sak att skönhetslinien framflyttats, det måste vara andra okända anledningar. Detta fins tryckt i kammarens protokoll.

Svårigheter hafva blifvit ställda i utsigt. De bestå dels i processen angående vattenafloppet, dels i eganderättsanspråk, som det säges att Stockholms stad har framställt. Hvad processen angående vattnet beträffar, kan jag lugna den ärade talare, som i början hade ordet, dermed att denna torde ej draga så synnerligen långt ut. Det är en egen ödets skickelse att just i samma stund den ärade talaren hade ordet, försiggingo förhandlingar inför Stockholms rådstufvurätt om denna vattenprocess, och det uppskof, som begärdes af motparten, lemnades ej för längre tid än till den 4 nästkommande juni, sedan fullmäktiges ombud framlagt ett förslag så beskaffadt, att de stora befarade svårigheterna af vattenloppets förändring antagligen komma att reduceras till ett minimum, att ej någon dam behöfs, ej ens någon ombyggnad af kajmuren vid kanslihuset, än mindre förändring af Norrbro. Det är så fullständigt förslag i det afseende framlagdt, att jag har anledning tro, att vid behandlingen inför domstol det skall vinna behörigt afseende. Det är ju eget, att saken skulle behandlas just i dag, och jag räknar det för ett lyckligt omen, om jag får begagna ett sådant uttryck.

Hvad Stockholms stads anspråk angår, ber jag få nämna, att staden i den vägen icke framställt något bestämdt anspråk. En utredning har blifvit företagen, först såvidt jag vet utan något bestämdt uppdrag dertill, och sedan, till följd af fullmäktiges motutredning, genom drätselnämndens första afdelning, hvilket var helt naturligt och en följd af nämndens ställning och uppgift. Men frågan är nu så långt avancerad, att underhandlingar när som helst kunna ega rum mellan staden och fullmäktige angående möjliga anspråk i det ena eller andra afseendet. Och hvad Stockholms stadsfullmäktige komma att framställa för påståenden är fullkomligt okänt. Stads-

Ifrågasatt uppskof med byggandet af nytt riksdagshus m. m.
(Forts.)

Ifrågasatt uppskof med byggandet af nytt riksdagshus m. m.
 (Forts.) fullmäktige ha om denna sak ej beslutit något annat än att en förberedande underhandling skall ega rum. Likaså ber jag få fritaga Stockholms stad från att på något sätt hafva deltagit i agitation eller motstånd mot företaget. Det har Stockholms stad aldrig gjort, men enskilde stockholmare ha gjort det. Låten därför ej staden få plikta för hvad enskilde medlemmar kunna ha gjort, vare sig det är rätt eller ej. Men låten icke domen falla öfver staden, ty den har icke på något sätt korsat riksdagsbeslutet. Och jag kan dertill lägga, att i vattenprocessen har staden visat sig synnerligen tillmötesgående. Jag har velat säga detta i min egenskap af stockholmsrepresentant, på det att ej Riksdagen skall få en oriktig föreställning om stadens förhållande till Riksdagen. Det har många gånger här varit tal om något spändt förhållande. Jag vet ej alls om något sådant. Jag vet, att stadsfullmäktige i det fallet skola handla såsom deras öfvertygelse kräver och ej på det minsta sätt försöka att »tetas» med Riksdagen, om jag får begagna ett sådant ord. Och stadsfullmäktige hafva två gånger gjort ett uttalande. Den ena gången ha de sagt, att de voro beredda att på vissa villkor öfvertaga Helgeandsholmen och (märken väl, mine herrar!) afskära just detta hörn, hvarom fråga varit i dag, så att det skulle vara staden, som själf skulle utsätta sig för den der förödande vattenfloden, hvilken enligt en talares uttryck skulle sopa bort staden. Det är visserligen möjligt, att efter hvad i dag har passerat, staden blir försigtigare, men då är det icke dess fel, utan deras, som skrämt upp henne.

Hvad sjelfva riksdagshuset beträffar, har det gjorts åtskilliga anmärkningar, att ritningarna ännu ej äro fastställda. Ritningarna hade antagligen varit fastställda, dervid kanske i någon mån förändrade, om ej motionerna kommit emellan. Men då ansågo fullmäktige det vara en hederspligt, att dröja, och att det skulle vara ytterst taktlöst mot Riksdagen att fortsätta med den vidare behandlingen och definitivt fastställa något, innan Riksdagens beslut var fattadt. Och detta tror jag herrarne skola gilla. Att åtskilliga anmärkningar blifvit under ritningarnas fortgång afhjelpa och att försök pågå för att ytterligare afhjelpa sådana, tror jag mig tryggt kunna försäkra. Så är t. ex. anmärkningen, att vestibulen är för låg, afhjelpat, jemte åtskilligt annat. Det hela har vid den senare granskningen befunnits i allmänhet tillfredsställande. Hvad sjelfva platsen beträffar är den användbar, och i fråga om grunden vill jag säga, i motsats mot den ärade talaren på uplandsbänken, att frågan om utfyllningarna i strömmen var verkliga före här 1888. Det var icke förutsatt, att man skulle bygga blott på fast mark, utan det var verkliga tal om utfyllningar i strömmen, och generaldirektör Beyer svarade på en hemställan af en person, som ansåg det farligt att bygga på holmen med afseende å grunden, att det skulle nog gå för sig, om man blott icke använde någon entreprenör.

Men jag skall nu bedja att få nämna, att då de ärade reservanterna hafva tänkt sig en förändring så, att riksdagshuset skulle ligga der det nu ligger, med en tillbyggnad, så skulle antagligen det förslaget komma att, i vida högre mån än detta, drabbas af åtskilliga anmärkningar, som här blifvit gjorda mot huset, sådant det nu blifvit

planeradt, nemligen i afseende på möjligen trånga lokaler på några ställen och kanske ock något mörka lokaler. Jag tror, att dessa olägenheter äro ganska små nu mot hvad de från början voro, och jag vill meddela några siffror, som torde kunna gifva herrarne en ledning i detta afseende. Quadrattyten är nu i det tillämnade riksdags-huset 67,000 kvadratfot. Af 1884 års komité beräknades den till 57,000 kvadratfot. Alltså, 1884 års strängt estetiska komité, som hade att välja på åtskilliga platser, mer eller mindre möjliga, det erkänner jag, nöjde sig med 57,000 kvadratfot, under det att man nu tänkt sig 10,000 fots tillökning. På hvilken sida står fördelen? Våra plenissalar äro, likasom i åtskilliga utländska parlamentsbyggnader, förlagda inne i huset, hvilket framför allt har den fördelen med sig, att ventileringen icke behöfver ske genom ytterväggar, något som gör det ytterligt svårt att ventilera. Således är det med afseende på att hålla luften så ren som möjligt, som man begagnat denna utväg, och tillika för att skaffa takljus. Hvad den nuvarande tomten beträffar, så kanske kammarens ledamöter icke veta, huru många kvadratfot den håller. Den håller icke mer än 41,000 kvadratfot. Jag ber då att få göra den frågan: Tro herrarne verkligen, att man skulle kunna undvika de olägenheter, hvaröfver så mycket klagats beträffande detta 67,000 kvadratfots hus, i ett 41,000 kvadratfots hus. Nej, det lärer väl knappast gå för sig. För öfrigt är reservanternas förslag en gammal gengångare. Det var före först 1878—1879 och sedan 1881—1882, och båda gångerna blef det förkastadt därför, att det ansågs icke vara tillfredsställande och blott vara ett provisoriskt förslag, hvilket lade en relativt ganska betydlig kostnad på husen, utan att för framtiden garantera tillräckliga förmåner. Om jag då skulle vilja taga upp det förslaget, tror jag, att det kanske skulle kunna gå igenom på det sättet, att man lade till gränden och gymnasiehuset och beredde en annan nedfart vester om gymnasiehuset. Då skulle man få omkring 50,000 kvadratfot, men icke mera. Men då komme också värdet af gymnasiehuset till med 200,000 kronor, och om jag då skulle vilja tillämpa det normalförslag, som 1881 uppgjordes för ett riksdagshus, så går det förslaget till 2,580,000 kronor. Dertill komma de 200,000 kronorna för gymnasietomten och sedan värdet af nuvarande riksdagshuset, hvilket förr i tiden alltid varit uppskattadt till 800,000 kronor, till dess reservanterna med ett slag ströko 300,000 kronor och satte ned värdet till 500,000 kronor. Det gör en högst väsentlig skilnad i kostnadsberäkningen, men jag ber att dertill få lägga, att dessa 2,580,000 kronor, som beräknats för ett normalriksdagshus enligt 1881 års förslag, afsåge ett riksdagshus af andra och mindre dimensioner, än det nu ifrågasvarande skulle få. Hvad som då blefve kvar i besparing, är för mig mycket svårt att upptäcka, men hvad jag vet, det är, att om riksbankshuset skall byggas på holmen på sådant sätt, att i detta hus inrymmas både justitieombudsmannaexpeditionen och riksgäldskontoret, så måste det högst betydligt inverka på byggnadens karakter och inredning och göra den mycket större och särskildt mycket högre, om man icke skall få för stor utsträckning och i

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.*

(Forts.)

samband dermed stora ljugårdar, och då kommer den fördelen att få ett lägre hus på holmen att helt och hållet falla bort. Under sådana förhållanden föreställer jag mig, att detta förslag, som nu blifvit framkastadt såsom eu framtidsstanke, i sjelfva verket kommer att utmynna i ett undanskjutande till det oändliga af frågans verkliga lösning, och att just det förslaget är hvad den ärade talaren på upplandsbänken betecknade såsom ett språng, men ett språng icke i det okända, utan i det mycket lätt beräknade, nemligen att det icke blir något af med alltihop. Och är det så, att man i detta fall skulle vilja ställa sig på den rena sparsamhetsståndpunkten, då är det så godt att vi så gerna först som sist besluta, såsom friherre von Kræmer antydde, att blifva kvar i de gamla salarna, eftersom riksdagsmännens antal nu blifvit fixerad, och sätta till ett par stolar här i kammaren och lika många i den andra. Det borde vara synnerligen lätt, det kostar ingenting, och då besparar man så många millioner, att jag är fullt öfvertygad om, att friherre von Kræmer skulle få sitt älsklingsmål om Karlsborgs befästade uppfylldt, och möjligen skulle det äfven blifva något öfver till befästade af Stockholms stad, hvilket, så vidt jag förstår, skulle för den så mycket förkättrade staden vara en vida större fördel, än att få holmen fri. Det är en sak som jag mycket väl förstår: vill man blifva kvar här och lägga endast riksbank-huset på holmen, då har man gjort ett storverk i sparsamhetsväg, men icke något storverk i arkitektoniskt afseende, såsom meningen väl ursprungligen varit i fråga om riksdagshuset. Jag föreställer mig dock, att Riksdagen fortfarande står fast på den ståndpunkt, der Riksdagen stälde sig för 22 år sedan eller 1872, då det sades, att behöfvat af ett nytt riksdagshus var allmänt erkänt, en försäkran, jag skulle kunna kalla det en skuldförbindelse af Riksdagen, som Riksdagen ganska försigtigt enligt preskriptionslagen upprepat tio år derefter, i det Riksdagen 1882 sade detsamma, men ännu bestämdare. Det behöfvat står ännu kvar. Är man sålunda fortfarande af den åsigten, att Riksdagen bör hafva ett nytt hus, och icke kan nöja sig med det gamla, då tror jag, att man gör oklokt i att lyssna till reservanternas förslag, icke därför, att jag icke anser det fullkomligt välmönt och ill sina motiv aktningsvärdt, men därför, att jag anser det till sina *följder* så beskaffadt, att det omöjliggör för Riksdagen och kanske också för riksbanken förvärfvandet af goda lokaler.

Jag har velat uttala dessa reflexioner och framlägga dessa siffror för herrarne helt enkelt därför, att det varit min pligt såsom af Riksdagen tillsatt att hafva hand om byggnadsföretaget. Helst skulle jag velat undvika att tala i denna så mycket omtuggade fråga, men det förtroende, Riksdagen gifvit, får en person icke svika, åsigtarna må vara hvilka som helst, och opinionens ström må kasta sig omkring honom med mer eller mindre klander, det kan icke hjelpas.

Friherre Klinckowström: Jag har med mycken flit och uppmärksamhet under dessa senare månader genomläst hela den periodiska litteratur — den är samlad här — som rör denna stora fråga, men jag måste öppet bekänna, att alla dessa protester och utgjutelser och förslag från motståndare till byggnaderna på Helgeandsholmen hafva

icke i någon mån kunnat rubba min öfvertygelse. Jag har, såsom jag yttrat mig när frågan varit före vid föregående riksdagar, äfven nu vidhållit samma åsigt, jag anser, att det är lyckligt, om riksbankshus och riksdagshus blifva uppförda på Helgeandsholmen. När man följer med denna fråga, i synnerhet i den periodiska pressen, så förundrar man sig, och detta med skäl, öfver att det är så klena och litet vägande skäl för den så kallade oppositionen i frågan. Man gör sig, åtminstone har det varit händelsen med mig, den frågan, om icke bakom denna opposition ligga andra syften, än man vill låta den stora allmänheten få veta. Jag skulle om denna fråga kunna hafva åtskilligt att yttra, men likasom här hafva framställts ordspråk på de flesta europeiska språk, så får jag, för att icke yppa min ofullständiga kännedom om det franska språket, på svenska öfversätta ett ordspråk, som här är tillämpligt, och det är, att all sanning är det icke nödigt att uttala. Men den massa af tillgängliga medel, som denna opposition har egt i sin hand — jag vill egentligen säga i kvantitativt, men visst icke i kvalitativt hänseende — har för mig gjort det klart, att de ledande männen i denna opposition hafva varit långt ifrån skicklige till detta stora värf. Jag har under de 26 riksdagar, jag varit ledamot dels af riddarhuset och dels af denna kammare, oftast befunnit mig i opposition mot majoriteten, och äfven varit ledande man i vissa frågor, som blifvit opponerade, och jag kan försäkra herrarne, att denna fråga har med all sin apparat af de ledande oppositionsmännen blifvit oskickligt behandlad, och det gläder jag mig öfver, och det gläder sig sannolikt Riksdagens majoritet öfver och äfven hela landet.

Hvad nu beträffar hela frågan, så har den blifvit så genomdebatterad före vår diskussion i denna kammare och sedan under de 3 à 4 timmar den här egt rum, att derom är icke mycket att säga. Det har uttalats, att de nu förevarande motioner, som blifvit inlemnade i frågan, blott begära hufvudsakligen att frågan skulle uppskjutas, men icke upphävas, att det beslut, Riksdagen fattat, skulle undergå ny granskning — jag vill icke tala om den särskilda motion, som afser en teaterdekurations uppförande på Helgeandsholmen, den är lika ökad, som den, enligt mitt förmenande, är hufvudlös. Men den egentliga striden har rört sig omkring den fullständiga eganderätten till vissa delar af Helgeandsholmen och rätten att disponera öfver vattnet. Hvad eganderätten beträffar, är det fråga om en gata och en gränd på holmen, till hvilka Stockholms stad anser sig hafva rätt, men, mina herrar, den gatan och den gränden komma fortfarande att genomskära Helgeandsholmen, ehuru på ett annat ställe, det blir ju nemligen en bro från Drottninggatan och en till Mynttorget, och då får man en mycket större, bekvämare och tjenligare gata, än den hittillsvarande så kallade Stallgatan, och den lilla gränden, som går upp från Stallgatan till Norrbro, blir ju qvar äfven i den nya byggnadskomplexen.

Hvad vattenfrågan beträffar, har det rättsliga i frågan blifvit så utredt, att derom intet tvifvel läser uppstå, i fall vederbörande domstol skulle taga hand om frågan, att icke staten eger den dispositionsrätt öfver vattnet, som den behöfver för att reglera holmen, och enligt hvad en kunnig ingenjör nämnt för mig, kommer vattenafloppet icke

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

Ifrågasatt att blifva mindre än nu, utan snarare tvärtom. Jag är sjelf strand-
uppskof med egare på ungefär en half mil längs Mälaren och dess stora fjärdar,
byggandet och något binder af de bittillsvarande förhållandena har jag icke på
af nytt min egendom märkt, och de klagomål, som en tid så ifrigt bedrefvos
riksdagshus af en mängd strandegare vid Mälaren, hafva helt och hållet tystnat,
m. m.
 (Forts.) jag förmodar såsom obefogade.

Den andra stora anmärkningen har varit en estetisk. Man har här vidt och bredt talat om den så kallade skönhetslinien. Jag tror, att om de herrar, som gjort denna anmärkning, litet mera bemödat sig att studera den särdeles upplysande modell, som varit utställd till allmänt beskådande i ritkontoret på Helgeandsholmen, skulle de, med den allra minsta förmåga att bedöma sådana saker, hafva funnit, att slottets utseende från Gustaf Adolfs torg i intet hänseende blir stördt, utan tvärtom kommer att betydligt vinna i skönhet, mot hvad det nuvarande förhållandet är. Och hvad byggnaderna beträffar, så har härom blifvit taladt så mycket, att jag anser mig kunna fullkomligt förbigå den frågan. Att dessa estetiska åsikter blifvit tagna till en skylande förklädnad för det syfte, som ligger bakom, det tager jag för alldeles afgjort, ty de äro för svaga i sig sjelfva för att verka på någondra af Riksdagens båda kamrar, såsom jag hoppas.

Hvad den finansiella delen af frågan beträffar, har den äfven blifvit så tillräckligt behandlad af flere talare, men i synnerhet af herr Lithander på elfsborgsbanken, att jag kan nära nog förbigå densamma. Vi hafva en tillgång på 6,443,000 kronor, såsom inhemtas af fullmäktiges rapport på 19 sidan i betänkandet, och dessutom något, som icke af dem blifvit vidrördt, nemligen den icke obetydliga försäljningssumma, som sannolikt kommer att erläggas för det gamla riksbankshuset. Dess läge och dess ytvidd äro af den beskaffenhet, att det är en högst begärlig trakt af Stockholm och kommer att högt betalas. Dessutom är det en annan stor tillgång, som de nya riksbanks- och riksdagshusen komma att medföra, i synnerhet riksdagshuset, nemligen att hela denna lokal och hela riksgäldskontorets nuvarande byggnad blifva upplättna till särskilda statens embetsverk, som nu nödgas hyra tränga och otjenliga lokaler i enskilda hus. Om dessa förhållanden sattes i penningar, skulle tillgångarne för de nya byggnaderna ökas med, såsom jag förmodar, åtskilliga millioner.

Jag kan icke annat, än på det högsta tacka det sammansatta utskottet för det slut, hvartill utskottet i sitt betänkande har kommit, och jag beklagar endast, att utskottet icke har ansett lämpligt att närmare nagelfåra med motionerna i frågan, ty tillfället, jag erkänner det, vore frestande att göra detta. Men utskottet har dervid iakttagit en måtta, som kanske skall befördra saken bättre, och hoppas jag, att denna kammars beslut skall blifva att biträda det sammansatta utskottets förslag till utlåtande i frågan och afslå motionerna, hvarom jag vördsamt får anhålla.

Herr Treffenberg: Jag kan icke börja med uttalandet af den förhoppning, hvarmed den föregående talaren slutade. Jag har nemligen begärt ordet, icke för att lemna något bidrag till en ytterligare utredning af denna fråga, utan endast för att förklara, att i händelse

— såsom ju är möjligt och till och med troligt efter de högljudda bifallsyttringar, jag nyss hört — utskottet kommer att afgå med seger, jag icke får dela segerns ära eller byte med utskottet, detta emedan jag mindre fruktar samtidens dom för »ideelt svärmeri» än framtidens för reelt barbari. Jag får också be eder, mine herrar, observera, att jag i denna fråga befinner mig i en gynsamare ställning, än många af eder, därför att jag icke »var med år 88 re'n» och således icke deltagit i det riksdagsbeslut, hvilket jag, trots den siste talarens olycksprofetia, hoppas, att vi med samlade krafter må kunna upprifva. Följaktligen är jag icke bunden af några besvärande antecedentia utan eger full handlingsfrihet, hvaraf jag ock ämnar i dess fullaste utsträckning begagna mig, och det på skäl, för hvilka jag, i anseende till den framskridna tiden, nödgas endast i största korthet redogöra. Jag ber dock dessförinnan att få lugna friherre *Klinkowström* med den försäkran, att bakom min opinion ligger icke något som helst doldt syfte, hvilket icke tål fullt dagsljus, lika litet som jag i denna fråga har intagit eller vid mina 69 år i någon annan fråga kommer att intaga någon som helst ledande ställning.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts.*

Frågan har, såsom I, mine herrar, väl finnen, i likhet med flera andra frågor många sidor och kan följlaktligen behandlas från många skilda synpunkter. Bland dessa äro några, hvilka jag måste förbigå och hvilka, enligt min uppfattning, äro mindre väsentliga, utom en, som är af stor vikt, nemligen den rent tekniska sidan, hvilken jag dock platt icke begriper. Deremot har jag åtminstone någon aning om huru saken ställer sig ur de andra mera väsentliga synpunkterna, den moraliska, den ekonomiska och den estetiska. Vid rangskilnaden mellan dessa tre synpunkter torde jag icke behöfva länge uppehålla mig, ty jag antager, att vi äro ense derom, att, så vidt det kan uppvisas, att några betänkligheter ur moralisk synpunkt kunna uppstå mot en upprifning af riksdagsbeslutet, vi lätt kunna affärda de båda öfriga synpunkterna. Är deremot den moraliska sidan af saken klar, kan jag icke finna annat, än att vi äro både berättigade och förpligtade att tillse, huru saken ställer sig ur de andra båda synpunkterna, den ekonomiska och den estetiska. Skall man då vidare söka uppställa en rangskilnad äfven mellan *dess* synpunkter, så erkänner jag, att för omdömet uppstår en viss latitud eller marginal, som gör det ganska vanskligt att uppställa en sådan rangskilnad, hvilket också förklarar den stora meningsskiljaktighet, som i denna fråga gjort sig gällande så väl inom som utom Riksdagen. Öfver hufvud taget torde det vara omöjligt att i detta hänseende godkänna någon annan absolut giltig förhållningsregel, än att, då vi nu en gång lefva i denna snöda verld, der man har att rätta munnen efter matsäcken, poesien måste vika för prosan, det ideella för det materiella, och följlaktligen de båda riksbyggnaderna få stå kvar på den en gång för dem bestämda platsen, *om* nemligen det skulle kunna »ljusligen pröfvas», att uppoffringarna för skönhetsintressets tillfredsställande genom ettdera eller begge husens förläggande till annan plats än Helgeandsholmen skulle blifva så stora, att man för vinnande

Ifrågasatt af detta ändamål måste eftersätta andra viktigare intressen, deribland uppskof med äfven rent materiella eller nyttighetsintressen.

byggandet Läger jag nu den teori, som jag i korta drag här framställt
af nytt såsom bestämmande mättstock, till grund för mitt votum i denna
riksdagshus fråga och undersöker, huru vida från *moralisk* synpunkt någon be-
m m. tänklighet finnes mot ett upprifvande af Riksdagens beslut, så får
(Forts.) jag härmed öppet förklara, att jag är nog förhårdad att med det lättaste samvete och utan ringaste betänkligheter vilja deltaga i ett sådant rifningsarbete, och det helt enkelt därför, att hvarken allmän eller enskild rätt derigenom kränkes. I ett plakat, som jag håller i handen och som utdelats till oss riksdagsmän, återopas ett par yttranden af en nu afgången riksdagsman, fälda under 1888 och 1891 årens riksdagar, i hvilka yttranden samme riksdagsman velat häfda den grundsatsen, att »det ligger i hela landets intresse, att hvad som i Riksdagen beslutas sedermera, äfven mot våra individuella åsikter, af oss såsom representanter formelt respekteras.» Med all aktning för denna auktoritet kan jag dock icke finna annat, än att han dermed uttalat en af de der bekanta sanningarna, som icke förtjena fullt förtroende, en s. k. »sanning med modifikation», och han dermed äfven släppt ut i marknaden ett af de der många falska mynten, som dock ofta nog utan påseende accepteras och löpa med hög kurs bland en okritisk allmänhet.

Ingen är ofelbar, derom äro vi ense. Och äfven Riksdagen kan ju misstaga sig. Om nu skulle kunna ådagaläggas, att Riksdagen vid fattandet af sitt beslut i en viktig fråga verkligen gjort sig skyldig till *ett uppenbart fel* — och såsom bekant lär det enligt Talleyrands åsigt finnas något som är ändå värre än ett fel — så hemställer jag, om det icke »ligger i landets intresse» och är både vår rättighet och vår pligt såsom representanter att ställa så till, att detta uppenbara fel blir ju förr dess hellre rättadt, om sådant kan ske utan rättskränkning och utan andra anmärkningsvärda olägenheter.

Öfvergår jag sedermera till den ekonomiska sidan af saken så vill det synas mig, att, med ledning af de upplysningar, som reservationen innehåller, en revision af 1888 års beslut äfven ur *ekonomisk* synpunkt skulle kunna vara fördelaktig och leda till någon besparing, hvarjemte jag, under förutsättning att Riksdagen skulle vilja modifiera sitt en gång fattade beslut i den riktning, att Riksdagen ville medgifva, att endast riksbankshuset byggdes på Helgeandsholmen, och låte riksdagshuset med nödig om- och tillbyggnad blifva kvar på den plats, der det står, hoppas och icke håller för otroligt, att Stockholms stadsfullmäktige, naturligtvis under vissa, äfven för Riksdagen antagliga förbehåll i afseende å den nya byggnadsplanens utförande, skulle vilja lemna en garanti för att kostnaderna för den nya planen icke skulle komma att öfverstiga den beräknade kostnaden för den gamla planens realiserande.

Om nu en revision af riksdagsbeslutet är ur *moralisk* synpunkt *tillåtlig* och ur ekonomisk synpunkt *tillräddlig*, så frågar jag er, mine herrar: finnes någon den ringaste tvekan om huru saken bör bedömas från rent *estetisk* synpunkt? Allt hvad konstnärer och

arkitekter heter, från Ystad till Haparanda, med högst få undantag, har ju enhälligt uttalat sitt anatema öfver riksdagsbeslutet, och jag vågar påstå, att, om desse kompetente domare hade tegat, skulle stenarne hafva ropat. För min del är jag icke synnerligen böjd för att uppföra något hus alls på Helgeandsholmen, utan skulle helst der vilja göra rent hus, men med kännedom om Riksdagens skaplynne — deri innefattadt äfven dess smaksinne — gör jag mig icke någon illusion härutinnan. Jag böjer mig sålunda med resignation under programmet: *riksbankshus på Helgeandsholmen*, men under liflig protest å la biskop Brask: »härtill är jag nödd och tvungen». Ja, mine herrar, det går nog icke an, att vi fortsätta med att mer än hvad som redan skett våldföra oss på vår hufvudstads naturskönheter. För flere år sedan, då förslag var å bane att utfylla Nybroviken — ett förslag, som helt visst var ur alla synpunkter vida mer berättigadt än Helgeandsholmens bebyggande — väckte detta förslag, jag minnes det granneligen, på flere bäll mycken ovilja, och särskildt fans på den tiden en »ideel svärmare», *August Blanche*, hvilken påyrkade, att man på den utfyllda platsen skulle resa en minnessten och förse den med följande inskrift: »Här hvilat — ett barn af Saltsjön — lefvande begrafvet — då N. N. — var öfverståthållare.» Jag nämner icke namnet, emedan den, som bar det, bär det ännu samt eger och förtjenar allas aktning och icke minst Stockholms stads tacksamhet. Det fans på en annan tid, ännu längre tillbaka, då vi nyss hade förlorat Finland, en annan »ideel svärmare», som i en odödlig sång besvor oss att inom Sveriges gräns eröfra Finland åter, vid äfventyr att de höge Karlar skulle styra den »stjarnbeströdda tistelstången mot hafvets afgrund med förtvifladt mod, att med vår jord vår skam må bli förgången och ingen veta, hvar ert Svea stod». Viljen I nu mine, herrar, verkligen göra den härligaste plats, landet kan uppvisa, den härligaste plats, som kanske någon hufvudstad i verlden kan uppvisa till en piedestal för dessa siamesiska riksdagstvillingar i lapidarstil! Då kan jag, ehuru icke stor profet, förespå, att under alla kommande generationer hela svärmar af »ideela svärmar» skola fortfarande anropa samme höge Karlar att ännu en gång röra på denna tistelstång, men stöta den, icke i hafvets djup, utan mot Helgeandsholmen, så att: med ert hus er skam må bli förgången och ingen veta, hvar den holmen låg.

En talare föreslog nyss, att man skulle å fasaden till denna rikshuskomplex anbringa *Dantes* bekanta ord: »*lasciate ogni speranza voi ch'entrate*». Så stor pessimist är icke jag. Jag hoppas att kongl. vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademien skall veta råd att utvälja den rätta inskriptionen. Den skall nog låna den från en annan italienare, nemligen, om jag icke misstager mig — gör jag det, ber jag herr *Törneblad*h rätta mig — den gamle *Cato*, hvilken vid tanken på Kartagos envisa motståndskraft utropade: »*mcrses profundo, pulchrior evenit*». »Sänk det i hafvets djup och det skall uppstå skönare än förut». Så lyder *verbotim* öfversättningen af detta klassiska ställe, men det kan äfven öfversättas på »riksbyggnads-svenska», visserligen något fritt men dock passande, med: »begrav

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

Ifrågasatt Helgeandsholmen under hur många och hur åbakiga hus som helst, *uppskof med* den skall dock en gång uppstå ur sin förnedring, strålade i högre *byggandet* färging än någonsin förr». Ty Helgeandsholmen har åt sig bevarad *af nytt* en framtidsmission. Den skall uppstå i förklarad glans. Men detta *riksdagshus* kan ske på två vägar, en, som förer till lifvet och en som drager *m. m.* till fördömelse, och valet mellan dessa vägar står oss fritt. Det kan *(Forts.)* ske genom att vi efterhand lära oss den *moraliska* sjelfuppfostringskonsten att underkasta oss, icke försakelseveckor utan försakelseår, för att bekosta den handräckning, som behöfves för att få dessa byggnader i laga ordning vräkta från Helgeandsholmen och holmen återsteld i sitt ursprungliga skick. Det finnes, sade jag, äfven en annan väg, den breda vägen, som drager till fördömelse. Helgeandsholmen skall kunna återställas äfven på denna väg, sedan nemligen den *De Geer'ska* Riksdagen lupit ut sin bana och lemnat rum för den *Mankellska* folkrikisdagen med sin allmänna rösträtt samt denna i sin ordning blifvit körd på porten af våra socialister, hvilkas regemente lyckligtvis icke skall blifva långvarigt — ty, får man tro *Bismarck*, så skall det icke dröja mer än åtta dagar efter det de kommit till magten, förr än de skurit halsarna af hvarandra allihop; — då hafva vi kommit så långt på den moderna *politiska* sjelfuppfostringsvägen, att vårt gamla fria folk med hänryckning skall böja nacken under oket af diktaturen, då skall vårt folk få *sin* Napoleon III och vid hans sida *sin* baron *Hausmann* — och varen öfvertygade derom, mine herrar, de skola icke behöfva åtta dagar för att laga så, att det icke skall finnas sten på sten qvar af dessa byggnader.

Man har kallat Stockholm »den sköna synderskan», och jag vädjar nu till eder, mine herrar protektionistkamrater! Hjelpen mig att skydda *den sköna*, så att icke endast *synderskan* står qvar — *hon* skall nog reda sig utan skydd! *Dixi et salvavi animam meam.*

Herr Björnstjerna: Den stränga förkastelsedom, som bär af många blifvit uttalad och som så ofta blifvit upprepad i pressen mot det beslut, som år 1888 under en sen aftonstund fattades, denna dom — säger jag — är i högsta grad orättvis. Man påminner sig icke, huru ställningen var *då*, man tänker sig ställningen sådan den är *nu*.

Den siste värde talaren yttrade, att »Helgeandsholmen skall dock en dag uppstå ur sin förnedring». Ja, mine herrar, den var förnedrad *då*, och det var just afsigten att bereda denna perlas uppståndelse ur den förnedring, hvori den råkat, som till stor del föranledde det beslut, som då fattades. Huru viljen I, mine herrar, på annat sätt hafva fått Helgeandsholmen afröjd såsom den nu är? Det är 1888 års beslut, som afröjt holmen och skaffat hofstallet en annan plats. Under 20 års tid bade man arbetat derpå, men fåfängt. Alla möjliga förslag hade blifvit uppgjorda till riksdagshus och riksbankshus på alla upptänkliga platser. Alla hade förkastats. Då framkom detta förslag. På samma gång man genom dess antagande skulle vinna den allra förmånligaste plats för Riksdagen och riksbanken, skulle man på köpet eller med föga större kostnad, än flere af de andra förslagen medförde, få denna perla återupprättad ur sitt

förfall. Ja, mine herrar, icke hade man fått det genom det ofta åberopade förslag, som af professor Scholander i världen understöddes. Nämda förslag lydde på detta sätt: »På grund af hvad öfverintendentsembetet sålunda varit i tillfälle att i underdånighet anföra, hemställer embetet, att Helgeandsholmen mätte, i öfverensstämmelse med hvad af komiterade och riksmarskalksembetet blifvit föreslaget, varda ordnad såsom en öppen plats sålunda: att holmen planeras, planeras med träd och buskar, förses med fontäner eller statyer samt bebygges i fonden mot vester med en i midten genombruten portik, hvars väggar emot vester och inåt portiken prydas med målningar, dervid alternativt föreslås, att i nämnda fondbyggnad inrymmes den nu befintliga bazarens bodar, eller ock, att holmen kringbygges med portiker och salubodar, dervid de utåt Mälaren belägna höjas genom en lägre öfvervåning, utmärkande midtpartiet.» Tron I, mine herrar, att för att få en liten portik med målningar invändigt Riksdagen eller någon annan skulle hafva gått in på att göra så stora uppoffringar och lägga ned millioner för att flytta stallet och få holmen på sådant sätt ordnad? Det låter så enkelt att flytta basarens bodar till vestra ändan af holmen eller ock kringbygga holmen med bodar, men hvem skulle köpa i dessa bodar, som ej komme att ligga vid någon större trafikled? Troligen komme de flesta att stå outhyrda. För ett sådant förslag tron I, mine herrar, att man skulle kunnat drifva igenom Helgeandsholmens afrodjande? Nej! men genom 1888 års beslut hafva vi fått den allra förträffligaste plats vi någonsin kunde få för riksdags- och riksbankshusen och på köpet denna dyrbara holme upprättad ur sitt förfall.

Det är märkvärdigt och visar en synnerlig brist på bättre skäl, när man nu såsom ett klander oupphörligen drager fram, att dessa byggnader skola utföras, utan att man ens kommit öfverens med Stockholms stad om eganderätten till gatan eller vattnet. Om nu den sneda och så synnerligen illa underhållna gatan tillhörde Stockholms stad, så lärer väl staden icke göra några svårigheter att utbyta den mot en mycket bättre 60 fot bred nyanlagd gata, i fortsättning af stadens förnämsta gata Drottninggatan med ett par praktiga broar på köpet.

Oupphörligt jemrar man sig öfver den tillämnade utfyllningen på holmens vestra sida, hvilken för vattenregleringen skulle åstadkomma så stora svårigheter. Man har till och med förmått några beskedliga målarestrandegare att protestera deremot och göra väsen. Här är ju dock meningen att skära af i Norrström ett stycke, som är mycket betydligare, än den ifrågasatta utfyllningen, eller, om det icke är till ytan betydligare, så ligger det ju i själfva stora strömmen och dämmer upp denna, då deremot utfyllningen vesterut skulle ske i så godt som stillastående vatten, der afloppet sålunda icke hämmas. Strandegarne vid Mälaren skulle genom denna reglering åtnjuta den stora fördelen att få en afsevärd ersättning för hvad som under sekler utfyllts förut, af Stockholms stad förmodar jag, utan att de tillfrågats. Om herrarne se på en gammal karta öfver Stockholm; man behöfver icke gå längre, än till häftet med herr Rubensons artikel, som här utdelats, der en planritning finnes öfver Stockholm på 1500-talet, så

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.*

(Forts.)

Ifrågasatt kan man se, hvilka ofantliga utfyllningar hittills blifvit gjorda. På
uppskof med ena sidan gick vattnet upp ett stycke, der Gustaf Adolfs torg och
byggandet Arrfurstens palats nu ligga och der de Bondeska husen stå var
af nytt vatten alltsammans. Kring Helgeandsholmen hafva ock utfyllningar
riksdagshus blifvit gjorda i vidsträckt mån och på denna sidan äro utfyllda i
m. m. vattnet hela riddarhus- och rådhusomterna samt hela vägen till

(Forts.)

och med kanslihuset. Allt detta har blifvit igenfylldt. Nu kommer man och erbjuder strandegarne att få ett större aflopp, och då svara de med att protestera. Från de mest kompetenta håll försäkras, att någon svårighet icke möter att reglera vattenafloppet alldeles så, som man önskar. men ständigt upprepas ändå, att man icke får på något vilkor fylla ut åt vestra sidan, ty derigenom komme vattnets aflopp att hindras, oaktadt någon ström der ej finnes. Holmen måste förblifva alldeles sådan den är. Hafva herrarne sett hurudan den nu ser ut på den sidan. Den går i alla möjliga vinklar och utsprång. Den kan väl ej förblifva så, om än den ordnas till en öppen plats. Det går icke an, säger man, att fylla ut någonstädes, det vore oförlåtligt, men lika oförlåtligt vore, om man skure af något, om man skure af det fula utspringande hörnet i Norrström; vattenflödet skulle då blifva allt för stort. Hvart skall man komma med sådana åsichter? Man talar om att Helgeandsholmen skulle blifva skadad genom dessa byggnaders uppförande, men man tänker icke på hvilken ofantlig försköning det blefve för Stockholms stad just att skära af detta utspringande hörn i Norrström, hvarigenom denna blefve en tredjedel bredare än nu. Vi finge sålunda en bred och ståtlig flod, i stället för en smal ström. Arkitekten Meldahl yttrar också, att derigenom skulle Norrbro räddas, ty nu kastas strömmen genom detta utspringande hörn med hela sin kraft mot den norra bropelaren, hvilken derigenom undergräfvess. Man har här påstått, att regleringen skulle skada Norrbro, men han anser tvärtom, att bron derigenom skulle räddas.

Vidare säger man, och jag har läst det flera gånger i dessa dagar, att man täpper till luften i Stockholm, om dessa byggnader uppföras, i andra hufvudstäder söker man skaffa sig luft, men här sätter man en propp emot luftcirkulationen. Man tänker icke på, att luften får langt bättre spelrum genom detta förslag, än någonsin förut, så länge Helgeandsholmen varit bebyggd. De gamla husen på holmen sköto ju betydligt längre ut i Norrström, än dessa komma att göra, och man får icke ens den skyddande basaren, som räddat så många paraplyer under blåsväder. Man får en stor öppen plats mellan byggnaderna och Norrbro, en plats en tredjedel större än Gustaf Adolfs torg, och detta skulle täppa till luften? Nej, icke kommer man att sakna luft, men möjligen kommer man oftare, än nu, att der sakna sin hatt.

Jag beklagar, det säger jag upprigtigt, att byggnaderna på holmen hafva fått så stora dimensioner, större än någonsin förut beräknats. 1879 års komité beräknade riksdagshusets grundyta på riksgäldskontorets och riksarkivets tomter till 35,882 qvadratfot, 1881, då tre olika förslag framlades till riksdagshusets byggande på Riddarholmen, beräknades tomtytan till 48,000 qvadratfot. 1884

års komité, som uppgjorde förslag till dessa byggnader så väl på Helgeandsholmen som på flere andra platser, beräknade tomtytan öfver allt för riksdagshuset till 57,000 qvadratfot. Nu åter beräknas den till 67,000 qvadratfot. Också var af 1884 års komité föreslaget allenast ett hus på holmen, gemensamt för riksdag och bank och någon förlängning af Drottninggatan var då icke ifrågasatt. Jag föreställer mig, att detta skulle kunna gå för sig, och man hade då sluppit nödvändigheten att draga fram riksdagshusets östra fasad öfver skönhetslinien. Det har redan här framhållits, att den skönhetslinie, som professor Scholander påyrkat, var mindre fördrande, än den, som antagits för det nuvarande förslaget. Enär hans ord blifvit så ofta och ännu i dessa dagar misstydda, skall jag be att få uppläsa huru dessa lyda. Han säger: »För den händelse slutligen byggnader för riksbank och möjligen äfven för riksdagshus skulle, enligt hvad bankofullmäktige föreslagit, prövas böra å Helgeandsholmen uppföras, torde, derest hittills gifna program för dessa byggnader ej komma att utvidgas öfver meddelade bestämmelser, utan snarare något minskas, t. ex. genom uteslutande af för riksgäldskontoret afsedda lokaler, läget för samma byggnader kunna anordnas sålunda, att mellan riksdagshusets östra fasad och östra gränslinien af Norrbro bibehålles en öppen plats af omkring 300 fots bredd, hvilket, inberäknadt bron, utgör kvadraten af afståndet mellan de längs norra och södra sidorna af holmen tillämnade kajer, hvarigenom slottsfasadens nordvestra ända blifver helt och hållet fri under en synvinkel, *dragen från Gustaf Adolfs staty*».

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

Dessa äro hans fordringar och de kunna således icke anses fördöma det nuvarande förslaget, som medgifver en ännu större fri yta framför riksdagshuset och lemnar slottets hela fasad synlig redan från hörnet af Malmstorgsgatan.

Hvad nu motionärernas och reservanternas förslag beträffar, så skulle jag för min del visserligen ej kunna hafva något emot att man på Helgeandsholmen uppförde en provisorisk modellbyggnad, såvidt man verkligen skulle kunna döma något derefter. Jag fruktar dock, att en sådan byggnad icke skulle kunna fullbordas, utan att den skulle bläsa ned, och att om den blefve uppförd, den icke komme att gifva något riktigt begrepp om huru de förslagna byggnaderna skulle taga sig ut. — Jag får tillägga till hvad jag förut anfört, att det skulle vara önskligt, om byggnaden för riksdagshuset kunde göras något mindre, ty jag befarar att det ifrågasatta riksdagshuset, om det göres så grannt och så högt, med en stor kupol på taket, skall i någon mån kunna menligt inverka på slottets nu så imponerande fasad. Hade man deremot, såsom ursprungligen afsågs, då Drottninggatans förlängning i rak linie ej ifrågasattes, kunnat draga riksdagshuset så långt tillbaka att det icke komme att ligga framför någon del af slottet, skulle detta mindre hafva lidit af granskapet; men nu fruktar jag, att om ej riksdagshuset och särskildt kupolens höjd minskas, skall detta kunna skadligt inverka på slottets utseende. Vidare tror jag också, såsom redan blifvit af en talare framhållet, att den ofantliga kolonnaden å hufvudfasaden icke är lämplig, då den allt för mycket afsticker mot slottets enkelhet och dessutom gör rummen derinnanför

Ifrågasatt uppskof med byggandet af nytt riksdagshus m. m.
(Forts.)
mörka. Jag skulle således önska, att om byggnaden icke kan skjutas längre tillbaka, den i stället något minskades, och jag föreställer mig att detta skulle kunna åstadkommas derigenom, att deri icke inrymdes lokal för riksgäldskontor och justitieombudsmansexpeditionen, hvilket jag föreställer mig att Riksdagen gerna medgäfve. Man skulle då kunna minska byggnadens höjd åt sidorna, så att den del som är närmast slottet icke komme att nedtrycka dettas utseende.

Jag återvänder till de nya förslagen vid denna riksdag. Först och främst är jag ense med herr Wallin derom, att ritningarne till riksdags- och riksbankshusen böra i alla händelser af Kongl. Maj:t godkännas. Hvad deremot beträffar de två reservanterna, hvilka föreslagit att man skulle i fråga om riksdagshuset återgå till den nuvarande tomten, så kan jag icke dela deras mening. I stället för att använda 1881 års komités kostnadsberäkningar, åberopa desse reservanter ett förslag, »uppgjordt af en fackman», enligt hvilket kostnaden för nybyggnad å den gamla tomten beräknats till 844,000 kronor, och tillägga reservanterne, att de emellertid icke tveka att fördubbla denna siffra. Enligt det förslag, som uppgjordes af 1881 års komité uppgick emellertid kostnaden för ett nytt riksdagshus å den gamla tomten till 3,580,000 kronor, deraf 2,580,000 kronor beräknades åtgå för ombyggnaden af det gamla huset samt 800,000 kronor utgjorde det beräknade värdet af detta hus och 200,000 kronor värdet af gymnasiihuset. Reservanternas beräkningar äro således fullkomligt vilseledande och torde icke kunna lemna något stöd. — I främsta rummet begära reservanterna ett uppskof på ett år med verkställigheten af 1888 års beslut, och detta skulle jag i och för sig gerna kunna vara med om, hvilket deremot icke är fallet med reservanternes hemställan i *andra* punkten, att åt fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret måtte uppdragas att låta uppgöra ritning och kostnadsförslag till uppförande å Helgeandsholmen af en byggnad, afsedd att inrymma riksbank, riksgäldskontor och justitieombudsmannaexpedition». När vi redan hafva för stora kostnader ritningar uppgjorda för ett riksbankshus der, så borde man kunna nöja sig dermed. Om jag således icke önskar att kammaren måtte biträda förslaget att begära nya ritningar till bankhuset, kan jag ännu mindre biträda reservanternas förslag i *tredje* punkten, der det hemställes, att fullmäktige måtte låta uppgöra ritning och kostnadsförslag till utvidgning och ombyggnad af det nuvarande riksdagshuset, med förläggande af kamrarnes plenisar å tomtens hittills nästan obebyggda södra del, och med iakttagande i fråga om utrymme af de fordringar på golfyta, hvilka tillämpats i programmet för de å Helgeandsholmen tilltänkta riksdagslokaler.

Det har redan blifvit framhållet, att riksdagshusets tomt har ett yttinnehåll af blott 41,000 kvadrattot, men att det förslag till nytt riksdagshus som nu är uppgjordt, är beräknadt efter en grundyta af 67,000 kvadrattot. Huru kan man då föreslå Riksdagen att besluta att vid ombyggnaden samma fordringar i afseende å golfyta skola tillgodoses, som blifvit tillämpade i förslaget rörande riksdagslokaler å Helgeandsholmen? Den punkten hoppas jag att de, som i öfrigt vilja rösta för reservanternes förslag, dock skola utesluta.

Slutligen kommer jag till reservanternas önskan, att man måtte inhemta yttrande af Stockholms stad, huru vida staden är villig bekosta Helgeandsholmens ordnande, under förutsättning att å holmen uppföres blott en byggnad. I detta förslag skulle jag nog kunna gå med reservanterne, såvidt detta skulle visa sig erhålla någon större anslutning inom kammraen. Dock skulle jag vilja förändra deras förslag på följande sätt: att i anledning af motionärernas förslag Riksdagen, med beslutande af uppskof till nästkommande år med vidare verkställighet af Riksdagens år 1888 fattade beslut om uppförande å Helgeandsholmen af nya riksdags- och riksbankshus, må uppdraga åt fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret att inhemta yttrande af Stockholms stad, huru vida staden är villig att bekosta ordnandet af framtida underhåll af stränder, gator och öppna platser å Helgeandsholmen, under förutsättning att å holmen uppföres endast den ena af dessa byggnader så långt förlagd åt vester att slottets hela framsida blifver fullständigt fri. Skulle detta förslag vinna understöd, skall jag förena mig derom, men för närvarande vill jag ej framställa något yrkande. — Nog torde alla vara öfverens om att det skulle blifva vackrare, om holmen bebyggdes endast med ett hus, men detta bör vara riksdagshuset, derför att, såsom ofta yttrats, riksbanken icke är nog förnäm, att intaga den förnämsta lediga platsen i hufvudstaden, utan den platsen bör vara riksdagshuset förbehållen. Af denna anledning har jag icke liksom reservanterne velat säga den byggnad afsedd att inrymma riksbank o. s. v. utan endera af dessa byggnader. Antages mitt förslag, skulle detta medföra den fördelen att man finge veta, hvad Stockholms stad vill göra, och att man dessutom finge någon betänketid.

Emellertid är jag fullkomligt, öfvertygad, att byggnadernas uppförande enligt det förslag, som föreligger, skall, ehuru jag icke kan helt och hållet gilla detsamma, komma att i mycket hög grad bidraga till Stockholms förskönande och således ingalunda skämma bort Helgeandsholmens utseende. Jag tror också, att man i framtiden skall mycket förundra sig öfver att ett sådant skrik nu kunnat upphävas emot förslaget. Jag föreställer mig, att då man framför riksdagshuset får en öppen plats, en tredjedel större än Gustaf Adolfs torg, prydd med bildstoder, springbrunnar och planteringar samt dessutom strömmen blir $\frac{1}{3}$ del bredare än den nu är, denna plats, med slottet framför och det vackra riksdagshuset på sidan, skall blifva en plats, hvars make man får leta efter.

Jag inskränker mig för närvarande till att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Walldén: Här hafva under diskussionen gjorts åtskilliga anmärkningar i afseende å hvad Stockholms stad bort göra och icke bort göra. Dessa anmärkningar hafva redan blifvit besvarade sedan jag begärde ordet, dels af herr Nyström och dels af herr Törneblad, och jag kan instämma i hvad både den ene och den andre yttrat. Herr Törneblad har mycket riktigt sagt, att man kan vara fullt förvissad derom, att en så lojal korporation som Stockholms stadsfullmäktige icke kan antagas komma att gå till väga på annat sätt,

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts)*

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m* än att söka att på underhandlingarnes väg komma öfverens om de frågor, som äro tvistiga. Det är möjligt, att anspråk komma att framställas, men derom är icke något afgjort. Stockholms stad har derom ännu icke uttalat sig. Hvad vattenfrågan angår, så är lagproceduren enligt 1880 års vattenrättsförordning inledd enligt byggnadskomiterades egen begäran.

(Forts.)

Men det är en anmärkning i afseende å Stockholms stads åtgöranden, som framstälts af herr Lithander, och som ännu icke besvarats. Han har framställt den anmärkningen äfven vid föregående tillfällen, och det skulle kunna hända, att, om den upprepade gånger gjordes utan att besvaras, derpå skulle grundas den opinion, att staten blifvit på något synnerligt svårt sätt behandlad af Stockholms stad. Det är i fråga om bytet af den mark, som staten behöft för uppförandet af det nya hofstallet. Jag ber om ursäkt, om jag här upptager tiden med några siffror. Frågan kan, i jämförelse med hvad under diskussionen i öfrigt framhållits, synas af underordnad vikt, men det torde dock vara skäl att en gång upplysa, huru saken verkligen förhåller sig. Staten behöfde, för att bygga hofstallet på artilleriplanen, 40,900 kvadratfot mark, som tillhörde Stockholms stad. Att en dylik areal, belägen invid Strandvägen i närheten af Nybrohamnen och tre stora trafikleder, måste vara af ett betydligt värde är ju lätt att inse. Emellertid skulle åtskilliga gatutvidgningar ega rum invid nya hofstallet. Dertill behöfde staden mark, som tillhörde staten. Detta qvittades och derefter återstodo 27,270 kvadratfot, som staten behöfde. Härpå sattes ett pris af tolf kronor kvadratfoten. Jag hemställer till eu hvar, som har kännedom om priset på mark i stadens centralaste delar, om detta var för högt. För jämförelses skull vill jag upplysa, att staten sjelf sålt mark långt bort på Strandvägen efter ett pris af 9 kronor kvadratfoten, och att staden köpt Hammerska tomterna vid Nybron för 17 kronor 50 öre kvadratfoten samt sedermera sålt dem för 22 kronor. Man torde då icke med fog kunna säga, att mark i omedelbar närhet häraf var högt betald med 12 kronor. I sammanhang härmed ställes frågan om Hjorthagens förvärfvande för Stockholms stad. Den bestod af 204 tunnland, hvaraf 147 tunnland delvis trädbevuxna bergknallar och 14 tunnland vatten. Emellertid sattes å denna mark ett värde af 556,882 kronor 25 öre. Härpå ingick Stockholms stad, och efter afdrag af hvad staten, såsom nyss nämndes, skulle betala för mark vid artilleriplanen, fick staden betala en kontant mellanafgift på det hela af 229,642 kronor, hvarjemte staden fick åtaga sig åtskilliga hus- och vägflyttningar o. s. v. Äfven här ber jag att för jämförelsens skull få nämna, att 1883, då äfven fråga var om att staden skulle förvärfva Hjorthagen, riksmarskalksembetet satte ett värde af endast 258,000 kronor på hvad som nu betalats med 556,882 kronor. Jag tror således icke att det kan sägas, att Stockholms stad gått till väga på något som helst obilligt sätt gent emot staten.

Man har, i synnerhet utom Riksdagen, i broschyrer och tidningsartiklar talat om ett förment stockholmsintresse, som skulle drifva sitt spel och söka slå ikull Riksdagens år 1888 fattade beslut i den nu föreliggande frågan. Ja, här finnes verkligen ett stockholms-

intresse, om man så vill. Vi stockholmare — och vi böra icke blygas deröfver eller klandras därför — vi älska vår sköna stad. Vi äro stolta öfver denna Sveriges hufvudstad, på hvilken naturen i så rikt mått slösat sina häfvor af fågring. Vi hafva därför intresse af att bevara dess fågring, och vi hafva alltså därför naturligen intresse för huru den förnämsta platsen i denna stad blir ordnad. Men något annat stockholmsintresse finnes icke, allra minst ett ekonomiskt. Finge ett sådant vara bestämmande, så hade vi ju intet skäl att icke åtnöjas med det sätt för holmens ordnande, som 1888 beslutits, hvilket icke komme att medföra ringaste utgift för Stockholms stad, medan deremot om holmen ordnas på exempelvis det af reservanterna föreslagna sätt, detta icke kan aflöpa utan stora kostnader för staden. Nej, det intresse, Stockholm här har, är intet annat än det, som både kan och bör vara hela landets, och som klart och kraftigt, med sällspord enighet uttalats af, snart sagdt, alla mera framstående och kände arkitekter och konstnärer i vårt land. Det intresset är den goda smakens, skönhetssinnets, konstodlingens intresse, hvilket väl åtminstone för denna kammare icke kan vara alldeles likgiltigt, ty det intresset hör, också det, med till vår fosterländska odling och är ur den synpunkten fullt ut lika legitimt och berättigadt som något annat.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggandet
af nytt
riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

Bland alla de många uttalanden af framstående arkitekter, som jag läst i tidningarna, har jag i synnerhet fäst mig vid ett, som enligt mitt förmenande, lika enkelt och klart som slående träffar sakens kärnpunkt. Detta uttalande är af professor Clason, som af byggnadskomiterade tillkallats såsom granskningsman. Han yttrar: »Såsom slottets norra fasad nu står, fri och utan jemförelse med annat än relativt små byggnader, är dess bild i hvar mans fantasi säkert 50 procent högre än de verkliga måtten.

Ett riksdagshus på Helgeandsholmen skulle genom det nära läget nedbringa slottets mått till de verkliga; illusionen komme att försvinna. Om man kunde tänka sig riksdagshuset uppvuxet på en natt, så skulle man helt säkert på morgonen från Gustaf Adolfs torg, på Vasabron, ja till och med på Mynttorget stå undrande och spörjande, hvart manne vår härliga stolta konungaboning tagit vägen.

Det är och förblir ett ohjelpligt fel att placera två dylika monument som slottet och riksdagshuset så nära in på hvarandra.»

Detta är icke något löst tal eller ett inbillningens hugskott. Det är ett allvarligt ord yttradt af en i sitt fack synnerligen framstående man, lika rikt begåfvad som konstnär, som han är praktisk yrkesman. Men saken är den, att han med den erfarne och skolade arkitektens skarpblick ser hvad vi andra kanske icke se — förr än det är för sent.

Af den mycket ärade talare, som näst före mig hade ordet, hörde vi, att han, ehuru han från början varit en af dem, som mest arbetat på ungefärligen en sådan anordning som nu är en gång besluten, likväl medgifver och befarar, att de byggnader, som nu äro i fråga att uppföras, skola komma att skada slottet, och att han

Ifrågasatt derför beklagar att sådana byggnader skola der uppföras. Han
uppskof med önskade derför åtminstone modifikationen i planen. Flere andra,
byggandet som deltagit i 1888 års beslut, hafva förklarat, att de anse ett
af nytt misstag då hafva begåtts. Derför vill jag nu visserligen icke, och
riksdagshus tror icke heller att någon annan bör klandra 1888 års Riksdag, ty
m. m. då detta beslut fattades, förelåg icke den utredning, man nu kan
 (Forts.) hafva. Man kunde då icke förutse de arkitektoniska och ekonomiska
 svårigheter, som senare framkommit. Man bör, som sagdt, visser-
 ligen icke klandra 1888 års Riksdag, men om nu ett misstag är
 begånget, och det finnes möjlighet att rätta detta misstag, eller åt-
 minstone stanna på vägen och taga sig någon besinnningstid, bör
 man då icke göra detta? Skall 1894 års Riksdag, som är vida
 bättre än 1888 års Riksdag i tillfälle att se, hvartill detta bär äfven
 i ekonomiskt hänseende, skall 1894 års Riksdag, oaktadt allt hvad
 sakkunnige i hela landet yttrat och oaktadt icke någon skada kan
 ske genom ett kort uppskof med frågan, ändock helt passivt låta
 saken hafva sin gång? Skall man just nu, när man med ljus och
 lykta letar efter nya skattemöjligheter, låta gå af stapeln ett nytt
 byggnadsföretag, som troligen kommer att kosta flere millioner mer
 än som vid 1888 års riksdag beräknades? Skall man med upp-
 offrande af dessa stora summor ohjelpigt skada landets skönaste
 byggnadsverk, Nikodemus Tessins skapelse, som, jemte våra dyrbara
 minnen, dem Gudi lof ingen kan förderfva för oss, är nästan det
 enda, som står oss åter från vår storhetstid?

För min del är jag angelägen att fritaga mig från detta, och
 jag anhåller derför om bifall till den vid betänkandet fogade
 reservationen.

Som tiden var temligen långt framskriden och ytterligare åtta
 af kammarens ledamöter begärt ordet i förevarande fråga, hemstälde
 herr talmannen, att den fortsatta behandlingen af det föreliggande
 utlåtandet måtte uppskjutas till aftonsammanträdet.

Härtill lemnade kammaren sitt bifall.

Herr statsrådet friherre *Åkerhielm* aflemnade Kongl. Maj:ts nedan-
 nämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående rätt för Kongl. Maj:t att för inköp af skogsbärande
 eller till skogsbörd tjenlig mark disponera köpeskillingarne för vissa
 kronoegendomar; samt

2:o) angående upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitföre-
 komster.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Wijk* från och med denna dag till riksdagens slut.

Kammaren åtskildes kl. 3,31 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.

Rättelse

i Första Kammarens protokoll n:o 15.

Sid. 18, rad 18 nedifrån *står*: 19,281

läs: 9,281
